

Ludovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
21/2019
25. máj 2019

Cena 0,50 €

ZALOŽIL LUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

V ŠKOLÁCH CHÝBA
VLASTENECKÁ VÝCHOVA
Strana 4.

VOJENSKÝ ODKAZ
SRBSKA KOSOVU
Strana 5.

DETSKÉ MESTEČKO
SA STÁVA RUINOU
Strana 6.

ÚMORNÉ ČAKANIE
NA ŠTÚRA V ŠTÚROVE
Strana 8.

SVETOVÝ VYNÁLEZCA
ZO SLOVENSKEJ DOLINY
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Takmer dvadsaťročný sen slovenskej časti obyvateľstva Štúra sa naplnil. Matica slovenská spolu s ďalšími vlasteneckými spolkami tu osadila národný pamätník Ľudovítovi Štúrovi. Konečne tento veľkán hľadá ponad Dunaj na Ostrihomskú baziliku, ktorej iniciátorom výstavby bol ďalší významný Slovák – kardinál Alexander Rudnay.

Konkrétne kroky na osadenie busty kodifikátora spisovnej slovenčiny vykonala Matica pred piatimi rokmi. Odhaleniu pamätníka predchádzali mnohé ťažkosti, ktoré museli matičiari prekonať – od otázok financovania diela až po stavebné povolenie. Samozrejme, samospráva mesta, v ktorom žije sedemdesiat percent Maďarov a tridsať percent Slovákov, vyjadrila s umiestnením nesúhlas. Vraj matičiari postupovali necitlivo a národnostné vášne sa môžu v meste rozhorieť...

Deň pred odhalením maďarskí iredentisti zorganizovali v Štúrove pochod proti buste. Zišlo sa ich niekoľko desiatok. Žiaľ, aj počas odhalenia sa snažili príjemnú atmosféru narušiť veľkým transparentom na Moste Márie Valérie. Vraj Matica zneužívala meno Ľudovíta Štúra, ktorý do Štúra nepatrí, lebo v ňom nikdy nepôsobil. Ako keby Ľudovít Košút pôsobil v Rožňave, kde má sochu v nadľudskej veľkosti... „Bohužiaľ, na maďarskej strane sa opäť našli aktivisti, ktorí rôznymi formami útočia na tento legítimný prejav štúrovských Slovákov vrátane poškodenia matičej budovy v Štúrove posprejovaním. Ukázali krajný šovinizmus, pošliapanie občianskeho princípu, trvalé nepochopenie a nepoučenie zo spoločných dejín aj protieurópskosť. V slovenských obciach v Maďarsku a takmer vo všetkých obciach na juhu Slovenska existujú maďarské symboly a pamätníky. V Štúrove, ale aj inde sú dokonca pamätníky vojnového zločincina Jána Esterháziho, no Slováci sa proti týmto pamätníkom protestne nezhrmožovali,“ uviedla Matica slovenská vo svojom stanovisku.

Na odhalení pamätníka som sa zúčastnil osobne. Žiadne národnostné vášne som nezaregistroval. Ani občianske provokácie. Štúrovčania boli pokojní. To len hĺstka zblúdených iredentistov sa snaží tie nenávistné emócie prebúdzat'. Treba im jasne odkázať, že žijeme v Slovenskej republike a na jej zvrchovanom území má Ľudovít Štúr svoje miesto všade.

Maroš SMOLEC

R - 2019024

NEOGRAFIA

www.neografia.sk

ISSN 0862-8823

9 770862 882007

Stále zaznieva, že sa štátu darí, ale kvalita života sa na lepšiu nemení Olympiáda sľubov sa rozbieha každými voľbami

Ivan BROŽÍK – Kresba: Ľubomír KOTRHA

Olympiáda zabudnutých a znovu vytiahnutých sľubov, ktoré môžu zmeniť sociálnu situáciu občanov, aj tak vyzerá na Slovensku každé štyri roky obdobie pred parlamentnými voľbami. Práve sa začína. Aj preto sa treba obzrieť späť. Volebný program ako programový dokument prakticky ktorejkoľvek politickej strany znesie všetko. A s predvolebnými sľubmi mnohí politici narábajú iba ako s použitými papierovými vreckovkami, ktoré zahadzujú hneď po vyslovení.

Silu štátu nevytvárajú len veľkí nadnárodní investori, pilierom ekonomiky sú živnostníci a malí podnikatelia. Roky budujú svoje firmy, tvoria hodnoty a nesú najväčšie riziko, keď ručia za podnikanie celým svojím majetkom.

■ PILIER EKONOMIKY

Preto by mali mať podľa v roku 2016 ešte mimoparlamentnej Slovenskej národnej strany (SNS) od štátu dobré podmienky na svoju činnosť. Národníari v parlamentných voľbách 2016 presadzovali návrhy na uľahčenie života živnostníkom a malým podnikateľom. „Vo svojom volebnom programe presadzuje SNS zníženie odvodového zaťaženia, zníženie dane z príjmu pre fyzické a právnické osoby na devätnásť percent, zrušenie daňových licencií a mnohé iné opatrenia, ktoré obmedzia byrokráciu tak, aby sa živnostníci mohli venovať nie študovaniu stále nových zákonov a predpisov, ale tomu najdôležitejšiemu – svojej živnosti, svojmu remeslu,“ deklaroval už vtedy predseda strany Andrej Danko.

■ VLÁDA PRE ĽUDÍ

„Je zbytočné vládnuť, ak budeme hovoriť, že sa štátu darí a súčasne nezvýšime kvalitu života ľudí na Slovensku. Preto navrhujeme znížiť daň z príjmu právnickým osobám či DPH na potraviny. Navrhujeme, aby daň z príjmu bola znížená

na pätnásť percent pri obrate do tisíc eur pre právnické osoby alebo SZČO.“ To vyhlásil Andrej Danko na sklonku apríla tohto roka. Dôchodcovia podľa neho nebudú platiť slovenskú televíziu a rozhlas a dodal: „Ak by SNS vládla sama, tak zrušíme pre všetkých koncesionárske poplatky. Našou podmienkou bude nastaviť zvyšovanie minimálneho dôchodku istým vzorcom tak ako pri minimálnej mzde. Nezdaniteľné minimum by som nastavil tiež ináč, aby

kopirovalo minimálnu mzdu. Tak ako som zrušil daňové licencie, zvýšil paušálne výdavky alebo znížil odpisy na šesť rokov v hotelierstve, tak budem presadzovať zákony, ktoré budú pomáhať ľuďom. Ďalším príkladom sú športové poukazy pre deti,“ pridával ďalšie záväzky predseda SNS.

Takmer denne počúvame hlasy plné nedôvery až urážok, ktoré takéto aktivity znevažujú. Namiesto konštruktívnej debaty zvyčajne pri-

chádza útok, namiesto presvedčivých argumentov a faktov ohováranie. Že by to bolo preto, že sú tu hmatateľné výsledky? Vďaka opatreniu SNS v oblasti cestovného ruchu, konkrétne rekreačným poukazom, sa podarilo, aby napríklad malé hotely oživilo svoju činnosť. Časom sa ukázalo, že štát má peniaze na financovanie rekreačných poukazov, veď oživujú cestovný ruch. „Skoro tridsať rokov sa tu žije z toho, čo sa vytvorilo v komunizme, ak to nezmeníme, tak sa nemôžeme diviť, koho potom ľudia volia,“ dodal predseda NR SR a SNS Andrej Danko. Základom Slovenska sú podľa neho funkčné diaľnice a nemocnice.

■ TÉM JE VEĽA

Treba pracovať! Ale to nie je výzva do radov ľudí, tieto slová musia smerovať do prostredia politiky. Tém na riešenie je veľa. Treba analyzovať možnosti projektov na podporu mladých rodín či seniorov, na zavádzanie ďalších novínok v cestovnom ruchu vrátane športu, aj zjednodušenie podmienok pre podnikateľov. Treba otvárať nové témy, vždy o nich diskutovať. Bez lacného marketingu a politických poučiek, bezduchých volebných programov, naopak s podporou vecných argumentov a so zapojením zdravého rozumu. Len cesta dialógu a práce nás privedie k užitočným a hodnotným riešeniam pre našich občanov.

3 OTÁZKY PRE:

exposlanca Federálneho zhromaždenia Pavla HRIVÍKA

Nezdravý politický vývoj v Európskej únii

• Slovensko si pripomína pätnásť výročie vstupu do Európskej únie. Okrem mnohých výhod z tohto členstva sa však objavujú aj isté riziká...

Riziká vyplývajúce z členstva v EÚ vychádzajú z jej samotného vývoja, v ktorom sa výrazne posilňuje nadnárodný charakter Únie na úkor členských štátov, ako aj v nej narastajúci demokratický deficit. Veľmi citlivou otázkou pre Slovensko je široká aplikácia politickej korektnosti v Únii a absurdné rozširovanie kolektívnych práv ľudských menšín (ideológie gender, LGBTI a pod.).

• Posledné udalosti okolo vystúpenia Veľkej Británie z Európskej únie sa ocitli na bode mrazu. Britský parlament dote-

raz neschválil rozvodovú dohodu s Bruselom...

Brexit nezvládajú predovšetkým hlavné politické strany – konzervatívna a labouristická, ktoré nerešpektujú rozhodnutie britských občanov v referende. Nesmieme pritom zabúdať ani na tvrdý protibrexitový postoj značnej časti britských a európskych elit. V prípade, že sa Británii nepodarí vystúpiť z EÚ, môže sa stať jedným z vážnych destabilizujúcich faktorov v Únii.

• Blížiac sa voľby do Európskeho parlamentu ukážu, akým smerom sa bude Európska únia uberať ďalších päť rokov. Očakáva sa nárast euroskeptických a anti-európskych strán. Aké sú hlavné príčiny ich relatívne vysokej popularity medzi občanmi EÚ?

Tohtoročné voľby do Európskeho parlamentu nepochybne potvrdia formovanie nových politických či ideologicko-hodnotových trendov v EÚ. Duchovná a politická kríza v EÚ je zjavná, jej hĺbková reforma je nevyhnutná a oddaľovanie či odmietanie reformy môže byť pre Úniu raz sebazničujúce. Množenie euroskeptických či tzv. „antieurópskych“ strán vo všetkých členských štátoch je toho jasným dôkazom. Je to reakcia na nezdravý politický vývoj v Únii, v ktorej sa výrazne od seba vzdalujú názory i predstavy európskych elit a európskej verejnosti o riešení kľúčových problémov EÚ, ako aj o jej budúcnosti.

Zhovárať sa: Matej Mindár
Foto: archív (ph)

V SNN 22/2019
SI PREČÍTATE

■ Klaviristka, čembalistka a pedagogička profesorka Daniela VARÍNSKA pre SNN
■ Generál ŠNEJDÁREK – muž, čo vyprášil zo Slovenska agresívnych maďarských votrelcov
■ Obranná vojenská zmluva s USA bez referenda by nebola v súlade s Ústavou SR

Slovenského včelára z Lutily ocenili na londýnskej univerzite

Peter Imriš založil univerzitnú včelnicu

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: obec Lutila

Ak by sa Peter Imriš prejavoval ako kritik všetkého slovenského, iste by o jeho ocenení písali všetky hlavné-prúdové médiá. Keďže to tak nie je, zostal fakt, že koncom apríla v Londýne slávnostne udeľovali ocenenia pre výnimočných pracovníkov Brunelovej univerzity akosi nepovšimnutí. Spomedzi piatich nominovaných cenu získal Lutilčan Peter Imriš v kategórii trvalo udržateľného rozvoja, konkrétne za rozvoj včelárstva na miestnej univerzite, za pomoc pri zakladaní univerzitnej včelnice, propagáciu včelárstva a otázok životného prostredia.

Peter Imriš v ďakovnej reči zvýraznil význam včiel pre ľudstvo z hľadiska potravinovej bezpečnosti – ako opelovača, a vyzdvihol skutočnosť, že napriek tomu, že ide o technickú univerzitu, podarilo sa miestnej Študentskej únii zriadiť včelnicu a na jej pôde diskutovať o environmentálnych otázkach.

■ SVETOVÝ VČELÁR

Počas oceňovania najlepších Petra Imriša predstavila Anastasia Waltersová: „Peter sa popri svojom zamestnaní na univerzite aktívne zapojil aj do včelárstva, ktoré na miestnej univerzite iniciovala Študentská únia. Pre úniu to znamenalo zásadné zabezpečenie podpory zo strany univerzity

pre tento včelársky projekt, navyše nám to pomohlo vzbudiť záujem študentov o tému dôležitosti biodiverzity a včiel. Peter ustavične povzbudzuje a premýšľa o spôsoboch, ako zapojiť študentov do včelárstva. Bola radosť s ním spolupracovať.“

Univerzita je pomenovaná po britskom konštruktérovi a podnikateľovi Isambardovi Brunelovi, ktorý sa v roku 2002 v súťaži Najväčší Briti umiestnil na druhom mieste za Winstonom Churchillom. Čo priviedlo mladého Slováka do Londýna? „Do zahraničia som vycestoval už ako dvadsaťdvaročný na štúdiá. Na Slovensku som nemohol získať primeranú prácu v akademickej oblasti, išiel som ju hľadať do cudziny,“

povedal pre SNN Peter Imriš. Spoznal Európu, USA aj Rusko. Je absolventom Žilinskej univerzity, kde študoval elektroenergetiku, doktorát obhájil na Helsinskej technickej univerzite a postdoktorandské štúdiá absolvoval v Texase v USA. V súčasnosti pracuje na Brunelovej univerzite ako výskumný pracovník v oblasti elektroenergetiky.

■ STRATA POVEDOMIA

Čo majú spoločné včely s jeho profesiou? „Moji rodičia sa zaoberali včelárstvom, takže som vyrastal v prostredí včiel,“ objasnil Imriš. A zaujali ho až tak, že si založil vlastnú včelnicu a absolvoval kurz včelárstva na strednej odbornej škole v Banskej Bystrici. Na otázku, či to

Slovenský včelár z Lutily (vľavo) získal prestížne ocenenie britskej univerzity.

nemajú včielky s prežitím v súčasnosti ťažké, povedal, že „rozdochádzajú sa civilizácie prispievajú k tomu, že imunita včiel sa oslabuje, stále viac sa prejavuje fenomén rozpadu včelích kolónií, a aj preto sa v EÚ podarilo presadiť zákaz niektorých neonikotínoidov“. A čomu ho naučili včely? Pracovitosti, disciplíny, vytrvalosti, lásky k prírode a zdravému životnému štýlu.

Peter Imriš je smutný z toho, že v regióne, odkiaľ pochádza a kde vždy bolo silné slovenské povedomie, sa

dnes ľudia nedokážu dohodnúť ani na podľa neho takej základnej otázke, ako je zmena komunitického názvu mesta Žiar nad Hronom na pôvodný Svätý Kríž. Prekvapuje ho aj skutočnosť, že na námestí v meste, ktoré vo svojom názve nieslo symbol kresťanstva, v súčasnosti postavili budovu v tvare polmesiaca. V meste, v ktorom pôsobil Štefan Moyses, prvý predseda Matice slovenskej. Na druhej strane je skvelé, že Slovensko má v zahraničí ľudí so slovenským srdcom.

Večná sláva a česť ponížovaným a mučeným z táborov nútených prác

Čiernych barónov ocenil minister obrany

Ivan BROŽÍK – Foto: internet

Desať bývalých príslušníkov Pomocných technických práporov (PTP) – vojenských táborov nútených prác z Nitrianskeho kraja, si v Nitre prevzalo pamätne medaily ministra obrany. Prítomní si spoločne pripomenuli šesťdesiate piate výročie zrušenia PTP. „Uctili sme si nielen zosnulých, ale najmä živých príslušníkov vojenských táborov nútených prác.“

„Z Nitrianskeho kraja ich boli stovky, žijú však už len desiatky. V tomto roku nebolo týždňa, aby nezomrel niektorý politický väzeň alebo príslušník PTP, a väčšinou nie jeden, ale viacerí,“ povedal na slávnostnom akte predseda Konfederácie politických väzňov Slovenska Peter Sandtner.

■ VĚLA OBETÍ

V Nitre ešte v deväťdesiatych rokoch minulého storočia bola silná, takmer dvestočlenná skupina príslušníkov PTP. Mnohí z nich zomreli na následky zlého zaobchádzania v týchto práporoch, prípadne mali poškodené zdravie a postupne vymie-

Biskupstvo Nitra – stretnutie pri príležitosti požehňania pamätnej tabule príslušníkom PTP

rajú. Z nitrianskeho regiónu rukovali do PTP najmä bohoslovci kňazského seminára, klerici a novici Spoločnosti Božieho Slova z misijných domov na Kalvárii a na Zobore, synovia roľníkov a živnostníkov, študenti, intelektuáli a veľa ďalších ľudí, ktorých bývalý režim označil za politicky nespoľahlivých.

■ PRACOVNÉ TÁBORY SMRTI

Pomocné technické prápory boli pracovné útvary Československej ľudovej armády v rokoch 1950 – 1954. Boli v nich zhromažďovaní občania takzvané politicky nespoľahliví a využívaní na ťažké a nebez-

pečné práce. PTP vznikli na jeseň 1950. V roku 1954 boli reorganizované na technické prápory. Celkom nimi prešlo asi šesťdesiat tisíc osôb. Ich vznik bol v príkrom rozpore s viacerými medzinárodnými konvenciami. Iniciátorom vzniku vojenských jednotiek pre nespoľahlivých občanov bolo vojenské obranné spravodajstvo, čo bola vlastne vojenská tajná služba, ktorá vznikla už začiatkom roka 1945 v 1. česko-slovenskom armádnom zbore v ZSSR na podnet predstaviteľov Červenej armády, a veľmi aktívne sa podieľala na „očistení“ československej armády. Bolo to tzv. 5. oddelenie štábov jednotlivých veliteľských stupňov.

■ SMRTEĽNÉ ÚRAZY

V táboroch dochádzalo často k úrazom pri veľkom pracovnom vypätí kvôli splneniu noriem. Pri banských prácach u ťažkých PTP nezriedka aj k smrteľným. Tlaky v pieskovcových vrstvách nad uhoľným slojom spôsobovali závaly, z ktorých sa niekedy nepodarilo ujsť. Potom pri večernom nástupe vo veliteľskom rozkaze sa prečítalo: „Zahy-

nul pri výkone vojenských povinností. Odpísať zo stavu stravovaných.“

■ VÝBER BRANCOV

Do služby pomocných technických práporov nastupovali branci vyberaní pri odvodoch podľa kritérií stanovených 5. oddelením hlavného štábu. Často narukovali aj študenti, ktorých vylúčili z vysokých škôl pri politických čistkách, ale i občania, ktorí sa stali obeťami vybavovania osobných účtov v obciach. Napríklad kulaci, gazdovia, ktorí odmietali násilnú kolektivizáciu pôdy alebo nesplnili svoj poľnohospodársky kontingent. Pri slabšej úrode kontingent predstavoval všetko, čo sa niektorému roľníkovi urodilo. Medzi odvedencami do PTP boli bývalí majitelia veľkoobchodov, tovární a iných podnikov. Do zvlášť ťažkých práporov odvádzali študentov teológie zo seminárov, ktoré boli v roku 1950 cez prázdniny zlikvidované, režimu nepohodlných kňazov a rehoľníkov, ktorých presunuli z centralizovaných kláštorov. Do PTP rukovali aj bývalí väzni po odpykaní trestu, odsúdení za neúspešný pokus o ilegálne prekročenie štátnych hraníc.

VŠIMLI SME SI

Bratislava sa nedávno stala jednou z miest, kde sme si pripomenuli sto šesťdesiate výročie narodenia slovenského fyzika, technika, zakladateľa parných a plynových turbín a učiteľa Alberta Einsteina Aurela Stodolu. Spomienky sa začali ešte minulý rok v švajčiarskom Zürichu a pokračovali na Slovensku v Trenčianskych Tepliciach, v Košiciach, v Liptovskom Mikuláši a v Žiline.

Aurel Stodola medzinárodne

Slovenský vedec Aurel Stodola bol učiteľom Alberta Einsteina.

Prof. Ing. a bc. Aurel Bohuslav Stodola, Dr. h. c., sa narodil 11. mája 1859 v Liptovskom Mikuláši a skonal 25. decembra 1942 v Zürichu vo Švajčiarsku. Bol to slovenský fyzik, technik, zakladateľ teórie parných a plynových turbín. Svoj život podriadil najmä vede, pedagogike a hudbe. Pravidelne hrával na klavíri a organe. Predovšetkým skladby od Bacha, Beethovena, Mozarta a ďalších slávnych svetových hudobných skladateľov. V mladosti vystúpil spolu s väčšou spoločnosťou z Liptova na Kriváň. Aurel Stodola žil skromne a šetrne. Svoje úspory venoval podpore chudobnejších študentov a na rozvoj vedeckého poznania. Podľa informácií od jeho zaťa Curta Krauseho mu už ako dôchodcovi jedna z belgických strojárni poukázala šesťdesiat tisíc frankov za poradnú činnosť. Peniaze dal ihneď k dispozícii „sociálnemu fondu na podporu vysokoškolákov“. Stojí za to vziať tomuto veľkému predkovi úctu, obdiv a vďaka.

(ib)

Predseda Slovenskej obchodnej a priemyselnej komory Peter Mihók hrdo vyhlásil, že komora „ani chvíľu“ neváhala spolupodieľať sa na oslave výročia. „Bol to človek, ktorý si takúto poctu zaslúži. Okrem toho, komora má k Stodolovcom veľmi blízko. Veď Aurelov brat Kornel Stodola bol začiatkom dvadsiatych rokov 20. storočia prezidentom Bratislavskej obchodnej komory, ktorá v tom období významnou mierou prispela k rozvoju obchodu a priemyslu na Slovensku,“ povedal pri tejto príležitosti Peter Mihók.

Prof. Ing. a bc. Aurel Bohuslav Stodola, Dr. h. c., sa narodil 11. mája 1859 v Liptovskom Mikuláši a skonal 25. decembra 1942 v Zürichu

Slovensko niečo zanedbalo, Hodvábna cesta ho na mapách obchádza

Ani z juhu, ani zo severu – sme mimo!

Boli to veľké a zaujímavé plány. Ekonomicky veľmi zaujímavé. Niečo sa však stalo. Do Bratislavy dorazil z Číny jeden jediný pokusný vlak a odvtedy je ticho. Až donedávna, keď boli Európe predstavené mapy znázorňujúce trasu pod názvom Jeden pás, jedna cesta. Aj severná, aj južná trasa smerujúca z územia Číny do Európy Slovensko obchádza. Severná ide cez Poľsko a južná cez Balkán. Severná do Rotterdamu a južná do Benátok.

V Pekingu sa koncom apríla uskutočnil samit o novej Hodvábnej ceste, na ktorom sa zúčastnili vrcholní predstavitelia tridsiatich krajín vrátane českého prezidenta Miloša Zemana. Na samit prišli okrem najbližších spojencov Číny, ako sú Rusko alebo Pakistan, aj predstavitelia Rakúska, Švajčiarska a Talianska. Taliansko je popritom prvou krajinou zo skupiny priemyselne najvyspelejších štátov G7, ktorá s Čínou príslušnú dohodu podpísala.

■ PROJEKT HODVÁBNEJ CESTY

Projektom novej Hodvábnej cesty sa Peking snaží zlepšiť vzájomný obchod a zvýšiť investície s väčšinou krajín Ázie i ďalších svetadielov. Prepojiť má Áziu, Európu a Afriku pomocou siete železníc, prístavov a ďalšej infraštruktúry. Inšpiráciou projektu je staroveká a stredoveká trasa, ktorá viedla z východnej Ázie cez strednú Áziu do Stredomoria. Čínsky minister zahraničia tvrdí, že tento program prináša zúčastneným krajinám výhody. „Nejde o geopolitický nástroj, ale o platformu pre spo-

luprácu,“ povedal podľa agentúry Reuters. Čínska iniciatíva Jeden pás, jedna cesta má v tomto období odhadované náklady v rozmedzí šty-

ČO INÍ NEPÍŠU

roch až ôsmich biliónov amerických dolárov a zasiahne šesťdesiatpäť krajín. Očakáva sa, že po dokončení v roku 2049 bude spojnica území od východnej Ázie po východnú Afriku a Strednú Európu. Ide o najväčší ekonomický a stavebný projekt súčasnosti na našej planéte. Priamo či sekundárne zasiahne až šesťdesiat percent svetovej populácie a mal by znamenať –

v ekonomickom porovnaní – asi štyridsať percent svetovej produkcie.

■ PRÍLEŽITOSŤ

Vlády vyšehradských krajín považujú tento čínsky projekt za veľkú príležitosť na posilnenie obchodných tokov obidvoma smermi. Zvýšenú pozornosť mu venuje aj Koncepcia rozvoja hospodárskych vzťahov s Čínou, ktorú predvlasti predstavila slovenská vláda. Následne vláda pripojila ku koncepcii aj Akčný plán. Keď predvlasti do Bratislavy pricestoval prvý vlak s kontajnermi z Dalianu, najväčšieho prístavu východnej Číny, splnomocnenkyňa slovenskej vlády pre projekt Hodvábnej cesty to označila za „jeden z najdôležitejších pilierov ďalšieho rozvoja národnej ekonomiky“. Pre investične podvyživené krajiny ako Slovensko bola nová obchodná cesta šancou, ako rozšíriť finančné a investičné možnosti poskytované Európskou úniou. Ukazuje sa však, že hlavným cieľom čínskeho úsilia je západná Európa, nie stredná a východná Európa.

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Boris Kollár a tradície

Eva ZELENAYOVÁ

Dva týždne pred voľbami do Európskeho parlamentu zorganizoval predseda hnutia Sme rodina Boris Kollár v Bratislave veľkolepé divadlo. Konferenciu hnutia Európa národov a slobody (ENF), ktoré založil taliansky minister vnútra Matteo Salvini. Pred dvadsiatimi rokmi by si nikto nedovolil hovoriť o inej Európe než o Európe národov. A dnes tí, ktorí sa vracajú k pôvodnej myšlienke Únie sú dokonca považovaní za extrémistov. Odklon od kresťanských základov Európy podnietil aj na Slovensku vstup viacerých strán do eurovoľieb a aj poslanec NR SR za SNS Pavol Paška a kandidát na europoslancu nevyklučuje vstup do budúcej Salviniho frakcie v EP. Na bratislavskej konferencii hostilo Kollárovo hnutie Sme rodina zástupcov hnutia Európy národov a slobody z Francúzska, Grécka a Rakúska.

Salvini sa dlhodobo usiluje

zjednotiť krajne pravicové a nacionalistické strany európskych štátov do spoločného bloku. Dosiaľ prejavili záujem Dánska ľudová strana, Alternatíva pre Nemecko a strana Práví Fini Fínska, ktorá v ostatných parlamentných voľbách zostala len o dve desatiny percenta za víťaznými sociálnymi demokratmi. Hnutie ENF je iniciátorom veľkého zoskupenia Európska aliancia ľudí a národov (EAPN), ktorá má ambíciu byť najväčšou frakciou v Európskom parlamente po najbližších eurovoľbách. Salvini to nazval „veľkou udalosťou pre Európu na nasledujúcich tridsať rokov“.

Hnutie Borisa Kollára Sme rodina vo februári tohto roku vstúpilo do ENF. Pri tejto príležitosti Salvini vyjadril nádej, že s hnutím Sme rodina bude spolupracovať na vízii Európy, ktorá bude „brániť

hranice, tradície a právo na prácu našich obyvateľov“. V pondelok 13. mája pred Národnou radou SR Kollár bombasticky privítal predsedníčku francúzskej nacionalistickej strany Národné združenie Marinu Le Penovú a bez akejkoľvek

KOMENTÁR

pochybnosti zaútočil na emócie voličov. V období, keď sa skloňuje zničenie európskej kultúry islamskými imigrantmi, keď sa z Bruselu národným štátom pretláča gender ideológia, keď Európska únia svojou politikou potláča suverenitu národných štátov, nie je ťažké predvídať, aká politika medzi voličmi zarezonuje. Kollár pochopil, kde je jeho politická budúcnosť, a preto sa prihlásil k aliancii strán preferujúcich národné a náboženské tradície, kultúru a odmietajú

cich masovú imigráciu do Európy i napriek tomu, že ani on sám nepredstavuje nič z týchto hodnôt.

Nikoho by neprekvapilo, keby sa k ENF prihlásili kotlebovci, kuffovci, pánisovci či Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku. Všetky tieto strany kandidujú do EP a ich program je postavený na ochrane kresťanských a národných hodnôt. No žiadna z týchto strán nevyužila blízkosť svojich programov s ENF na predvolebnú kampaň. Možno z obáv, aby ich nezaradili medzi extrémistov či dokonca fašistov. Ani jeden z lídrov Ľudová strana naše Slovensko, Kresťanská demokracia – život a prosperita, Slovenská národná jednota – strana vlastencov alebo Slovenská ľudová strana Andreja Hlinku nedisponuje špekulatívnym charakterom. Ich problémom je však, že sa nedokážu spojiť a byť ešte silnejší.

Rok po ostatných parlamentných voľbách TA3 pozvala Borisa Kollára do diskusie, aby sa vyjadril k dokumentom Úradu na ochranu ústavy, ktoré ho usvedčovali z nekalého podnikania, dokonca s drogami. Moderátor Peter Bielik sa ho opýtal aj na jeho kontakty s ľuďmi z podsvetia, na čo sa Kollár

podráždene prekričal cez nánosy obvinení, ktoré bezpečnostný analytik Milan Žitný dokonca označil za „zosnovanie zločineckej skupiny“. Nič z toho, z čoho ho príslušné inštitúcie obviňovali, sa podľa Kollára nestalo, bol veľmi mladý a chcel si len zarobiť. Výsmechom zdravého rozumu je samotný názov jeho strany Sme rodina, keďže jej šéfuje človek, ktorý nemá ani zdieľanie o tom, čo je to rodina. Jeho deti s desiatkou žien sú, samozrejme, súrodenci po otcovi, ale po matke? Aká je to rodina jedného otca a desiatich žien? Pýtal sa ho na to Salvini alebo Le Penová?

Keďže prirodzenou súčasťou frakcie EAPN v budúcom Európskom parlamente by sa mohli stať strany, ktoré sme uviedli, nezaoblokuje ich vstup do frakcie Kollárovo hnutie? Lebo k akémukoľvek politickému subjektu, ktorý by sa v budúcnosti chcel stať členom frakcie EAPN, sa bude vyjadrovať hnutie Sme rodina. Slovensko si pamätá, ako SDK, KDH a maďarská strana zablokovali vstup HZDS do frakcie Ľudovcov. Vzhľadom na kollárovcov u nás doma, sa dá očakávať iná úloha europoslancov za Sme rodina než práca na vytvorení kresťanskej Európy.

Slušní, slušnejší, progresívni

Roman MICHELKO

Ak by dnes žil starý dobrý Orwell, nestačil by sa čudovať, ako sa jeho apokalyptické predpovede naplňajú. Od Snowdenovho úteku vieme, že NSA je presným stelesnením Veľkého brata, ktorý monitoruje, analyzuje a vyhodnocuje všetky rozhovory Američanov. Tu sa však podobnosť s Orwellovou víziou nekončí. Ešte silnejšie môžeme sledovať paralelu v snahe súčasných politikov kontrolovať komunikáciu občanov. Priam doslovne sa naplňa vízia jedného z protagonistov dystopie o vzniku umelého, doktrinálne kontrolovaného jazyka. Ak sa takýto jazyk podarí vytvoriť a vnútiť občanom, zanikne možnosť myslieť chybné, nesprávne a zanikne tak aj zločin.

Sociálne siete, predovšetkým facebook, vygenerovali zoznamy škodlivých slov, ktoré budú na so-

ciálnej sieti neprípustné. Dnes je ich používanie sledované ešte podľa veľmi nedokonalých algoritmov, ktoré nedokážu dané škodlivé slová posudzovať v kontexte, a preto blokujú statusy hlava-nehlava. Iste, tieto kroky sú len dôsledkom sys-

POZNÁMKA

tému, ktorý tu rástol celé roky. Niektorí sociálni inžinieri, ktorí v uplynulých desaťročiach ovládli najmä americké univerzitné kampusy, začali násilne presadzovať falošné pravidlá politickej korektnosti. Tieto skupiny v podstate ovládli celý akademický svet. Nedávno prebehli médiami informácie o tom, že významný konzervatívny mysliteľ Roger Vernon Scruton musel okamžite odstúpiť z jednej vládnej rady v Británii, keď si nedal v jed-

nom rozhovore pozor a vyslovil sa vraj neúčtivo o islame. Novinár, ktorý ho „odpálil“, to potom veľmi nechutne oslavoval na sociálnych sieťach. Ukazuje sa, že týmto skupinám totálne ovládnutie akademického prostredia už nestačí. Na rade sú elektronické médiá, sociálne siete. Ako už bolo spomenuté, na internete sú skupiny ľudí, ktoré sú nekritizovateľné, ba chránené tak, že ich meno sa dokonca ani nesmie vysloviť. Mnoho ľudí už na vlastnej koži zažilo, čo je to byť zablokovaný na sociálnej sieti. Dostávame sa tak do štádia, keď sa sloboda slova a sloboda vyjadrenia svojho názoru stáva fikciou. Je to niečo, čo si ešte pamätáme zo začiatku deväťdesiatych rokov, ale čo naozaj neexistuje. Ani to však niekomu nestačí.

V ostatnom čase sa pre mediálny a politický mainstream

stalo (ne)dobрым zvykom všetkých svojich oponentov označovať za fašistov. Inak povedané, každý, kto nesúhlasí s Havranom, je „trapnučký fašista“ (napríklad taký Richard Sulík). Slovo fašista sa stalo univerzálnou politikou nadávkou pre každého, kto si dovoľí kritizovať dodržiavanie európskych pravidiel pre migráciu, respektíve, kto si dovoľí kritizovať ich nedodržiavanie.

O tom, aký je skutočný charakter našich progresívnych demokratov, sme sa okrem iného mohli presvedčiť nedávno, keď Marine Le Penová na pozvanie Borisa Kollára navštívila Bratislavu. Neskutocná agresivita, príšerná vulgárnosť a koncentrovaná nenávisť boli atribúty, ktoré najviac vystihovali našich protestujúcich progresívcov. Skrátka, to čo naši progresívcovia Spolu (na proteste bol prítomný aj Miroslav Beblavý a Simona Petrík) ukázali, nemožno nazvať priliehavejšie ako liberálny fašizmus. Na jedno som však veľmi zvedavý – či a ako budú principiálni aj po voľbách alebo si v mene podielu na politickej moci pôjdu nohy dolámať, len aby sa spojili s „le penovsko-salviniovským diablom“ Borisom Kollárom.

SPOZA OPONY

Kedysi dávno podnikal generálny riaditeľ novoformovanej Tlačovej agentúry Slovenska cestu po juhu Slovenska zväčša po území, o ktoré po novembri 1938 prišiel najprv československý štát, potom Slovensko a ktoré bolo okupované horthyovským Maďarskom. Presnejšie Maďarským kráľovstvom, ako sa tento štátny útvar v rokoch 1920 – 1946 nazýval.

TASR hľadala najvhodnejšie zázemie pre spravodajcov. V jednom veľkom meste mi hosťiteľ v návale srdečnosti povedal: „Dušan, my sa tu nedelíme na Slovákov a Maďarov, iba takých, čo majú menej ako päť miliónov medzi sebou nepúšťame.“ Bol to prejav nových pomerov po páde starého režimu. Pragmatizmus taký typický aj pre pomery na juhu – u Slovákov, ako aj u priateľov Maďarov. Vtedy môj dobrý známy sa z mládežníckeho časopisu, vydávaného v maďarčine ÚV SZM, stal korešpondentom štátnej maďarskej tlačovej agentúry so sídlom v Šamoríne. Keď niečo v vybuchlo pri dome Bélu Bugára, ako prvá o tom informovala

MTI, maďarská tlačová agentúra. Ani my sme na tom neboli zle, TASR mala v Budapešti jedného z najrozľahdenejších a multijazyčných zahraničných korešpondentov Michala Stazsa. Začal v srbskej Vojvodine, bol v pražskej četke,

Prečo je Štúr na tom správnom mieste

Dušan D. KERNÝ

ako rozhlasák v USA a v OSN a potom za ČSTK v Budapešti. Keď po prvý raz prišiel maďarský prezident do Bratislavy o. i. vyznamenal aj spravodajcu štátnej maďarskej MTI, čo sa nám v opačnom garde v prípade Michala Stazsa nepodarilo, naopak, tomu bratislavská nestabilizovaná centrála len oslavovala život.

Pragmatizmus sa na slovenskom juhu udržuje doteraz, nedávno som bol v dobre zabezpečenej obci u starostu už v treťom volebnom období. V obci i v levic-

ako to robí, je to typický svojráz. Pripomína mi to časy dospievania, keď môj otec obnovoval na prinavrátených územiach po roku 1945 československé bankovníctvo v Nových Zámkoch, vo Vrábľoch a v Leviciach. Čas prevratných zmien kolektivizácie, povinného nástupu diev a žien do zamestnania, aby nedostali do občianky pečiatku „príživník“, ale aj pomoc rodinám priateľov, ktorí sa v rámci vtedajšej oficiálnej československej politiky vysťahovávali do novovznikajúceho Izraela,

lebo ich rodiny mali na pamäti, čo sa dialo i na území okupovanom Maďarskom nielen v rokoch druhej svetovej vojny, ale aj po prvej svetovej vojne pri vpáde maďarských červených gárd. Československý štát bojoval za

bojovali – a aj umierali. Cintorín nedávno „upravovali“ buldozérmi. V roku 2013 som o tom napísal toto: „Toto je len vrchol ľadovca – na celom juhu Slovenskej republiky sa množia rôzne pamätníky, ktoré majú jednoznačne vytlačiť kľúčové skutočnosti z československých a slovenských dejín. Pripad Nové Zámky by mal byť začiatkom trvalého záujmu verejnosti, nevládných organizácií a úradov, ako to vlastne je na juhu Slovenska.“

Dnes nejde len o spev maďarskej hymny na štadióne v Dunajskej Strede, ide o prudko rastúcu propagáciu maďarského štátu. Pritom sa v Budapešti odstraňujú všetky sochy, ktoré tam neboli do roka 1944. Dosadzuje sa tam Horthy! Všetko má byť tak, ako bolo do roka 1944! Lenže pre nás propagácia maďarského štátu v takýchto pomeroch znamená niečo iné. Preto Štúr v Štúrove je symbol štátu, toho štátu, kde žijú rozličné národnosti, ale žijú v XXI. storočí v EÚ. Za nijakých okolností sa nechceme vracáť do roka 1944. V tom je a mala by byť aj pre obyvateľov Štúrova deliaca čiara na slovenskom juhu, a nie v tom, kto je akej národnosti.

SEBAOBRAÑA

Pekné počasie je už v plnom prúde, s ním pribúda na cesty aj viac účastníkov cestnej premávky. Určite ste už svoj bicykel oprášili, ale to nestačí. Tak ako vozidlá musia mať povinnú výbavu, tak aj bicykel musí spĺňať určité podmienky, aby mohli cyklisti bezpečne vyraziť na cesty. Účinné brzdy, odrazové sklá, prilby a reflexné prvky sú veľmi dôležité. Veľmi dôležitá je povinnosť pre cyklistov jazdiacich po krajnici alebo po okraji vozovky, a to jednotlivu za sebou. Dvaja cyklisti vedľa seba môžu jazdiť len po cestičke pre cyklistov, a aj to len vtedy, ak tým neobmedzujú a neohrozujú ostatných účastníkov cestnej premávky.

Bicyklovanie s pravidlami

Reflexné materiály už neraz zachránili život, odrážajú svetlo v úzkom kuželi späť k zdroju, a to až na vzdialenosť okolo dvesto metrov. Výrazne zvyšujú viditeľnosť v tme a pri zníženej viditeľnosti. Reflexný materiál v noci vidieť na trojnásobnú vzdialenosť než biele oblečenie a vyše desaťnásobnú než modré oblečenie. Použitím reflexných prvkov cyklisti predlžujú vzdialenosť, na akú ich môže vodič motorového vozidla spozorovať. Deti mladšie ako desať rokov môžu na ceste, s výnimkou cestičky pre cyklistov, poľnej cesty, lesnej cesty a obytnej zóny, jazdiť na bicykli len pod dohľadom osoby staršej ako pätnásť rokov, ktorá je dostatočne spôsobilá, aby na dieťa riadne dozerala.

Cyklista je povinný počas jazdy mimo obce chrániť si hlavu riadne upevnenou ochrannou prilbou, u cyklistu mladšieho ako pätnásť rokov sa táto povinnosť vzťahuje aj pri jazde v obci. Cyklista nesmie jazdiť bez držania riadidiel, držať sa iného vozidla, viesť počas jazdy druhý bicykel, ručný vozík, psa ani iné zviera a voziť predmety, ktoré by sťažovali vedenie bicykla. Medzi najčastejšie „prehrešky“ cyklistov patrí jazda bez svetiel, bez reflexných prvkov, jazda na bicykli mimo obce bez prilby, po nesprávnej strane vozovky a výnimočná nie je ani jazda v skupinkách vedľa seba a jazda pod vplyvom alkoholu.

Pre cyklistu, rovnako ako pre vodiča motorového vozidla, platí zákaz požívania alkoholu. No pre cyklistu jazdiaceho v zastavanom území obce a pre cyklistu jazdiaceho po cestičke pre cyklistov tento zákaz neplatí za podmienky, že množstvo alkoholu v jeho organizme nepresiahne hodnotu pol promile alkoholu. Podľa zákona je to presne 0,24 miligramu etanolu na liter vydychnutého vzduchu pri vyšetrovaní alebo 0,5 gramu etanolu na kilogram hmotnosti vyšetrovanej osoby pri lekárskom vyšetrení zo vzorky krvi plynovou chromatografiou. Ak cyklista požil viac alkoholu, ako je stanovená hodnota, hrozí mu pokuta až do výšky osemsto eur, v blokovom konaní do šesťstopäťdesiat eur. Cyklistovi nie je možné zadržať vodičský preukaz ani mu uložiť zákaz činnosti viesť motorové vozidlá, pretože bicyklovanie nie je činnosť, ktorú by štát reguloval vydávaním oprávnenia na bicyklovanie.

Ivan BROŽÍK

Slováci nedostávajú objektívne informácie o činnosti Matice slovenskej

V školách chýba vlastenecká výchova

Zhovárал sa Maroš SMOLEC – Foto: archív Domu MS v Spišskej Novej Vsi

Dom Matice slovenskej (D MS) v Spišskej Novej Vsi sa nachádza v centre tohto významného slovenského mesta. Patrí medzi tradičné budovy na námestí. Je priamym vlastníctvom Matice slovenskej. Okrem dobrej polohy v meste zaraďuje sa svojou činnosťou medzi najaktívnejšie matičné Domy. Jeho dlhoročným riaditeľom je Rastislav ZACHER. Slovenské národné noviny sa s ním porozprávali o činnosti tohto matičného sídla.

V súčasnosti ste riaditeľom D MS v Spišskej Novej Vsi. Prečo ste sa rozhodli, že budete pracovať práve v Matici slovenskej? Aké boli vaše začiatky v tejto najstaršej kultúrnej ustanovizni na Slovensku?

Podľa môjho názoru v súčasnosti existuje mnoho ľudí, ktorí nemajú potrebné vedomosti o poslaní, význame a činnosti Matice slovenskej (MS). U niektorých dokonca prevláda názor, že Matica je už pre dnešok nepotrebná. Aj z tohto dôvodu som sa v roku 2012 rozhodol pracovať pre túto národnú inštitúciu. Myslím si, že budovanie zdravého vlastníctva predovšetkým u dnešnej mládeže je nevyhnutné. Členom Matice slovenskej som od roka 1999, keď som ako gymnazista vstúpil do tejto našej najstaršej kultúrnej ustanovizne ako člen vtedajšieho Odboru mladých matičiarov Poprad. Nikdy mi nebol, a ani mi nikdy nebude ľahostajný osud našej drahej Slovenskej republiky, ako i celého slovenského národa. Za tieto hodnoty som vďačný najmä rodičom, pretože ma už od detstva viedli a vychovávali k láske k nášmu štátu, vlastnej histórii, národu, ku kultúre a k osobnostiam.

Mohli by ste uviesť dôvody, prečo si myslíte, že Matica má svoje opodstatnenie aj v súčasnosti?

Domnievam sa, že inštitúcia, akou je Matica slovenská, je potrebná práve v súčasnosti, keď veľakrát vidíme, že morálne a duchovné dedičstvo našich predkov sa postupne aj vplyvom médií odsúva na druhú kolaj a začínajú tak v každej oblasti života prevažovať materiálne hodnoty, konzumizmus a problematika globalizácie. Práve Matica by tu mala byť na to, aby poukazovala aj na tieto problémy a ponúkala riešenia. Domnievam sa preto, že musí predovšetkým aj v dnešnej globalizovanej dobe apelovať na to, že sme v prvom rade Slováci, a až potom Európania.

Akými formami by ste prilákali do radov Matice slovenskej najmä dnešnú mládež?

Myslím si, že by bolo vhodné najmä moderné spôsoby, ako osloviť mladých vlastencov, národovcov, ktorí majú

presadenie navýšenia počtu vyučovacích hodín dejepisu, občianskej výchovy a vlasteneckej výchovy.

Kultúrno-spoločenské podujatia spišských matičiarov tvoria základ ich činnosti. Zamerané sú väčšinou na podporu vlastníctva medzi mládežou.

radi svoju vlasť a sú hrdí, že sú Slovákmi. Moderný spôsob, akým to uskutočniť, je napríklad uverejňovať informácie o Matici slovenskej prostredníctvom moderných masovo-komunikačných prostriedkov, akými sú povedzme internet – facebook, instagram, twitter, a iné formy, ako napríklad divadlo, interaktívne hry a podobne. V tejto súvislosti ma veľmi teší skutočnosť, že v tejto oblasti Matica v súčasnosti napreduje. Verejnosť a najmä mladá generácia sa už tak môžu dozvedieť o činnosti MS aj na Facebooku. Čo ma však najviac mrzí a čo mi prekáža, je fakt, že MS dostáva len veľmi malý priestor v celoštátnych médiách. Som zástanca názoru, že v školách by mali väčší priestor vo výučbe dostávať naše dejiny, osobnosti a udalosti. Myslím si, že by sa mali postupne zmeniť aj učebné osnovy (vzdelávacie programy) a nastaviť ich takým spôsobom, aby žiaci prioritne vedeli a učili sa najskôr a podrobnejšie o našich slovenských osobnostiach a udalostiach. Matica slovenská by sa preto mala v spolupráci s Ministerstvom školstva SR podieľať na vydávaní nových učebníc, najmä dejepisu a vlasteneckej výchovy. Takisto si myslím, že by mala mať určitý vplyv na postupné

Aká bude priorita a vízia pre D MS v Spišskej Novej Vsi do budúcnosti? Aké strategické úlohy a ciele ho čakajú?

Pokiaľ ide o budúcnosť, D MS v Spišskej Novej Vsi si vytýčil významnú úlohu – založiť ďalšie miestne odbory Matice slovenskej, ktoré spadajú do jeho územnej pôsobnosti. V súčasnosti už prebiehajú aj prípravné výbory na vznik Miestneho odboru MS v Jaklovciach (okres Spišská Nová Ves) a Miestneho odboru MS v Spišskom Bystrom (okres Poprad). Strategickou úlohou pre D MS v Spišskej Novej Vsi je tiež vznik Miestneho odboru MS vo Vikartovciach (okres Poprad) či znovuoobnovenie činnosti Miestneho odboru MS Helcmanovciach (okres Gelnica). Základnou a prioritnou oblasťou bude aj naďalej najmä práca s deťmi a mládežou i so samosprávami, spolupráca so školami, s Mladou Maticou a so všetkými kultúrnymi organizáciami v regióne.

Ako by ste zhodnotili súčasnú situáciu v Matici slovenskej? V čom vidíte pozitíva a v čom negatíva?

bil. Oblieval ma studený pot. Profesor listoval v mojom indexe, asi rozmýšľal, čo so mnou, pretože som patril medzi najlepších študentov v ročníku. Zúfalo som sa na neho pozrel a vyslovil som banálnu vetu akoby na vysvetlenie: „Odpusťte, ale ja sa zajtra žením!“

Profesor Findra sprvu nechápal, čo vravím, no vzápätí sa

študentmi dosť populárne, aby nestratili guráž. Lenže čo čert nechcel, môj mozog ráno pred skúškou – úplne vypoľ. Namiesto myšlienok mi v pamäti rezonovala melódia: „Já se dnes odpoledne žením...“ Ako chrobáky sa mi po tabuli roztancovali slová a vety, celá zložitá konštrukcia súvetia, ktoré som mal v praktickej časti skúšky rozobrať, určiť, pome-

Na pamäť Jána Findru

Peter ŠTRELINGER

novat... Profesor Findra začal byť netrepezlivý: „Človeče, hýbte sa... Aké spojky určujú vedľajšiu vetu prívlastkovú? Označte vetné členy! Toto že je predmet? Tak ja som potom labuť! Chlapče, sústreďte sa!“ Examinátor ma súril, a ja nie a nie zabrať. Profesor Findra mal voči mne celkom zhovievavú náladu, inak by ma bol už dávno vyhodil, pretože patril k najprísnejším pedagógom. Horkotlačko som sa preplazil cez praktickú časť skúšky, nič sa mi nedarilo. A rovnako biedne vyzerala teória. Na nič som sa nepamätal. Dávno som sa tak nehan-

nahlas rozosmial: „Ženíte sa? Cha-cha... Ale netarájte! A on sa mi deň pred svadbou dotrepe na skúšku... Človeče, veď vy musíte byť v šoku? Teraz úplne chápem, že pôsobíte na skúške ako mechom udretý!“ Akoby to bolo dnes, počujem stále jeho slová: „Bože, svadba?! Veď je to vážna, osudová vec. Oveľa vážnejšia ako skúška zo syntaxe. Chlape jeden, či ste na to nepomysleli? Čerta vy rozmýšľate, však? Poznám to, láska vám očí zaslepila, ženidlo sa zapáli a párite sa, len tak hrmí, nič nedbáte na následky... A potom

samé rozvody! Isto sa aj vy musíte narýchlo brať, však? No, nie ste prvý ani posledný! No, čo vám budem vyčítať, aj ja som sa musel tiež narýchlo... To len tak na margo, aby ste si nemysleli, že vám zazlievam... Dvojka vám stačí? Dám vám ju, nech to para tlačí, počas semestra ste sa usilovali, prijmite to ako môj svadobný dar!“ Takto ma pán profesor Findra odmenil. Na toto jeho veľkolepé gesto som dodnes nezabudol. Celú túto epizódu som opísal vo svojom románe Salakúzy. Knihu som daroval aj profesorovi Findrovi. Priznal sa, že sa už na to nepamätá, keď som ho navštívil o pár rokov neskôr na jeho pôsobisku v prezidentskom paláci. Profesor Findra, ako si dobre pamätám, patril medzi osobnosti, ktoré sa vyhýbali škandálom. A nestrácal zdravý rozum ani úsudok vo veľmi náročnom období – prvé roky po vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Zvládol bravúrne konfliktné situácie medzi prezidentom a premiérom, čo naozaj nebolo jednoduché. Vladimír Mečiar a Michal Kováč – to boli doslova dva svety a medzi nimi naozaj nebolo ľahko lavirovať, na to bol potrebný práve taký človek ako kancelár profesor Ján Findra. Česť jeho večnej pamiatke.

Riaditeľ D MS R. ZACHER má na starosti miestne odbory na Spiši aj v okolí Popradu.

Domnievam sa, že Matica slovenská sa v súčasnosti nachádza na akejsi pomyslenej križovatke. Má tak azda poslednú šancu presvedčiť širokú verejnosť o tom, že jej právom patrí dôstojné miesto v dnešnej modernej, no veľakrát skomercializovanej dobe 21. storočia. Pred časom sa v tomto duchu vyjadril aj exminister kultúry SR. Možno konštatovať, že prelomové obdobie Matice slovenskej sa začalo už valným zhromaždením MS, ktoré sa konalo v novembri v roku 2017 v Liptovskom Mikuláši. Som preto nesmierne rád, že v MS dostáva na presadzovanie svojich nápadov a myšlienok čoraz väčší priestor práve mladá a stredná generácia. No netreba zabúdať najmä na skúsenosti staršej generácie matičiarov. Iba vzájomnou spolupracou, toleranciou a porozumením medzi matičiarimi sa Matica môže dať aj v budúcnosti. Samozrejme, že je tu aj dnes ešte veľa problémov, ktoré treba v krátkom čase riešiť. Za nevýhodu považujem pretrvávajúci nedostatok profesionálnych pracovníkov v Domoch MS z dôvodu nedostatku financií. Chcem zdôrazniť, že pre mňa ako matičiara, ktorý vzišiel z radov miestneho odboru MS, súčasná Matica slovenská stojí predovšetkým na existencii a podpore členskej základne, jednotlivých miestnych odborov MS vo všetkých regiónoch Slovenska. Miestne odbory MS by sa mali aj naďalej významnou mierou podporovať. Pre Maticu by sa tak mali stať základnou prioritou, keďže boli, sú a aj budú základným pilierom Matice slovenskej. Myslím si tiež, že pre budúcnosť miestnych odborov MS v regiónoch je priam nevyhnutné, aby sa aj naďalej, a to postupnými krokmi každoročne navýšovali finančné prostriedky na miestnu a regionálnu kultúru Matice slovenskej. Som preto rád, že si túto prioritu osvojili predseda a predsedníctvo Matice.

Belehrad vyslal signál, že nebude akceptovať jednostranné riešenia Vojenský odkaz Srbskej republiky Kosovu

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet

Srbsko si tento roku pripomenulo víťazstvo nad nacizmom – tak ako si ho pripomínajú už dlhé roky Rusi – vojenskou prehliadkou Obrana slobody. Uskutočnila sa preto aj za účasti ruskej delegácie 10. mája 2019 v juhosrbskej metropole Niš. V rovnakom čase v Chorvátsku prebiehalo vojenské cvičenie krajín NATO s účasťou príslušníkov ozbrojených síl západného Balkánu (okrem Chorvátov aj Macedónci, vojaci Čiernej Hory, Bosny a Hercegoviny či samozvaného Kosova). Tieto podujatia akoby symbolicky odzrkadľovali dnešné mocenské rozdelenie západného Balkánu.

Na prehliadke v rodisku cisára Konštantína sa zúčastnilo štyritisíc príslušníkov srbských ozbrojených síl. Pred tribunou s politickým vedením Srbska a bosnianskej Republiky Srbskej predefinovali za tónov Pochodu na Drinu, najznámejšej srbskej vojenskej pochodovej skladby prvej svetovej vojny, jednotky jednotlivých druhov vojsk a polície v zaužívanom slede. Prezentovaných bolo štyristo tankov a obrnených vozidiel a štyridsať lietadiel. Návštevníci videli srbskú techniku vlastnej výroby – obrnené bojové vozidlá Lazar3 a Miloš, bezpilotné lietadlo Pegaz, delostrelecké systémy Oganj a Šumadija, tanky M84 i modernizované T72, B3 najnovšej ruskej inovácie, ktoré boli na prehliadku dopravené priamo z Ruskej federácie.

■ DEFILÉ VETERÁNOV

Demonštratívne bol na prehliadke prezentovaný aj pozemný protiletadlový raketový systém S-125 Neva/Pečora. Príslušníci 3. práporu 250. raketovej brigády PVO Vojska Juhoslávie ním 27. marca 1999 zostrelili neviditeľný americký stíhač bombardér F117A. Nad Nišom preleteli modernizované Migy-29, ktoré Srbsko získalo výhodne z Ruska, či vrtulníky Mi-35 vzdušných síl Ruskej federácie. Novinkou oproti podobným prehliadkam z minulosti bolo defilé veteránov bojujúcich v balkánskych vojnách zo začiatku deväťdesiatych rokov, ktoré spôsobili, že sa rozpadla niekdajšia Juhoslávia, a veteránov obrany Juhoslávie z obdobia agresie aliancie NATO v roku 1999. Účasť veteránov predstavuje ďalší dôkaz, že slová srbského ministra obrany Aleksandra Vulina o tom, že Srbsko sa viac nebude hanbiť za hrdinov, ktorí zaň bojovali a obetovali svoje životy, boli myslené vážne. Minister Vulin v rámci príhovoru uviedol: „Srbi

Vojenská prehliadka v srbskom meste Niš bola zrejme reakciou na vojenské aktivity NATO v susedských balkánskych štátoch.

si nadovšetko cenia slobodu. Majú radi svoje vojsko, políciu, svoje štruktúry bezpečnosti, pretože vedia, že len ak máme svojho vojaka, svojho policajta, sudcu a prezidenta, môžeme si byť istí, že budeme sami rozhodovať o osude svojej krajiny.“

■ REAKCIE A DISKUSIE

Prehliadka vzbudila prirodzenú pozornosť domácich i zahraničných médií. Okrem pozitívnych reakcií provládných kruhov a vláde naklonených médií sa na prehliadku zniesla vlna kritiky prozápadných liberálnych médií, ktoré poukazovali na nepotrebné, predražené megalomanské podujatie. V médiách sa objavili aj špekulácie okolo dátumu prehliadky. Pôvodný dátum – údajne 24. marec, teda na dvadsaťte výročie bombardovania Juhoslávie, sa nakoniec vzhľadom na politické kono-

tácie presunul na neutrálnejšie výročie víťazstva nad nacizmom. Pre účasť prezidenta Vučiča na samite v Tirane sa prehliadka nakoniec posunula až na 10. máj po jeho návrate z rokovani. Negatívne reakcie zo srbského susedstva a špekulácie médií o tom, komu Srbsko ukazuje svaly, sa dali čakať a nie sú prekvapivé. Zvlášť komentovanou bola účasť generála vo výslužbe Vladimíra Lazarevića na čele manifestácie Nesmrteľný pluk, ktorá sa podľa ruského vzoru uskutočnila v Niši ako súčasť osláv víťazstva nad nacizmom. Niekdajší veliteľ prištinského zboru Tretej armády Vojska Juhoslávie, odsúdený haagskym tribunálom z veliteľskej zodpovednosti za zločiny počas bojov o Kosovo, sa ako jediný rečník prihovril k účastníkom tohto pochodu. Podľa srbských médií vyhlásil, že pochod Nesmrteľného pluku je symbolom srbských obranných snáh

po stáročia až po obdobie obrany „pred zločineckou agresiou paktu NATO“. Podľa Lazarevića je zároveň symbolom slobodymilovnosti a patriotizmu srbského človeka, ktoré nosí v svojom genetickom kóde, a jeho odkazom, aby sa nezabudlo na mŕtvych hrdinov, ktorí sa zúčastnili na obrane vlasti. Americký veľvyslanec v Belehrade Kyle Scott na svojom účte na twitteri napísal na jeho adresu, že je hanbou, ak odsúdený vojnový zločinec kráča pred tými, ktorí chcú vzdať úctu Spojencom, ktorí umierali v boji za spravodlivosť a mier v Európe. Odvolal sa pritom príznačne na liberálny denník Danas, ktorý má v svojom motte podporu mimovládnych organizáciám, propagáciu vstupu do EÚ (skrytú aj do NATO) a podporu národnostných menšín.

■ SRBSKÝ ODKAZ

Scottove výroky vyvolali búrlivé reakcie v srbskom konzervatívnom politickom tábore. Na twitteri sa objavilo množstvo komentárov. Z najvýraznejších vyberáme výrok aktivistu a politika Vladimíra Djukanovića, ktorý napísal: „Hanba ti, že ty ideš niekomu vyčítať, že je zločinec. Tvoj štát desiatky iných zničil vojenskými intervenciami a vaša zločinecká armáda pobila stovky tisícok nevinných ľudí.“ Reagoval aj minister Vulin či samotný Lazarević, ktorý pre médiá povedal, že je drzosťou, ak si takíto diplomatickí predstavitelia dovoľia rozprávať o zločincoch a zamlčujú, že ich štáty vykonali pred dvadsiatimi rokmi najväčší zločin 20. storočia nad civilným obyvateľstvom, pričom za tento zločin sa nikto dosiaľ nezodpovedal pred spravodlivosťou. Známý publicista Miroslav Lazanski zas napísal, že ho už unavuje neustále reagovať na veľvyslanecove výroky. V závere svojho článku však zhodnotil vojenskú prehliadku slovami: „Ó áno, prehliadka v Niši bola brilantná. Po rokoch vojenského úpadku ideme od roka 2012 napred. Niektoré západné agentúry hlásia, že Srbsko touto prehliadkou chcelo ukázať svaly. Presne, všetkým tým, ktorí Srbsku neželajú dobro.“

Srbská demonštrácia sily v čase stupňujúcich sa náznakov pokusov o silové riešenie zo strany dočasných orgánov samozvaného Kosova teda mala svoj jasný zámer odradiť Prištinu od snažení o agresívne jednostranné riešenie sporu.

vo výraznej miere zapríčinený práve politikou obchodných reťazcov, o čom sa dlhodobo vie, a zdá sa, že vláda si s tým nevie poradiť, hoci ide o vážnu záležitosť. A nielen to. Časť slovenských dodávateľov potravín je už náchylná veriť tvrdeniam a vyhrážkam obchodníkov, že zákon má perverzný účinok a spôsobuje, že obchodné reťazce sa práve preň stále vo väčšej miere zásobujú v zahraničí.

■ INICIATÍVA POTRAVINÁROV

Slovenská komora poľnohospodárov a potravinárov (SPPK) bude kontrolovať letáky reťazcov, či obsahujú dosť slovenských potravín. Tie majú od prvého mája povinnosť uvádzať vo svojich akciových letákoch slovenské výrobky. Podľa zákona musia tvoriť aspoň päťdesiat percent letákovkej ponuky. Informovala o tom hovorkyňa SPPK Jana Holéciová v tlačovej správe. „Akékoľvek snahy marginalizovať, graficky alebo kompozične znevýhodňovať slovenské potraviny budeme vnímať ako obchádzanie platnej legislatívy. V takom prípade sa obrátíme na kontrolný orgán, ktorým je Štátna veterinárna a potravinová správa SR,“ informoval predseda SPPK Emil Macho. Povinnosť reťazcov uvádzať viac slovenských potravín v letáčkoch podľa SPPK pomôže zvrátiť trend postupného ubúdania slovenských výrobkov na pultoch reťazcov. V súčasnosti je ich zastúpenie v priemere štyridsaťpercentné. Hovorkyňa Jana Holéciová v správe dodala, že slovenskí poľnohospodári a potravinári naďalej chcú dodávať obchodníkom tradičné, overené, čerstvé a kvalitné potraviny, ktoré slovenský spotrebiteľ pozná a preferuje. Celý ich proces výroby „z poľa na stôl“ je navyše pod stálym veterinárnym dohľadom. Aj preto sú z hľadiska kvality a bezpečnosti najlepšou voľbou pre spotrebiteľa.

Nevedno, či v propagačných letáčkoch ide o výsmech, alebo ignoranciu STOP dvojakej kvalite potravín

Ivan BROŽÍK – Ilustračné foto: internet

Európsky parlament minulý mesiac schválil modernizačnú smernicu o nekalých obchodných praktikách na vnútornom trhu členských krajín, ktorá tvrdo postihuje dvojakú kvalitu. Vzťahovať sa pritom má nielen na potravinárske, ale aj nepotravinárske produkty. Za prijatie smernice hlasovalo štyristosedemdesiatštyri europoslancov, proti bolo stošesťdesiattri, zdržalo sa štrnásť. Dvojaká kvalita sa tak stala v celej Európskej únii (EÚ) sankcionovateľnou klamlivou obchodnou praktikou. Členské štáty budú môcť pokutovať nielen rozdiely v potravinách, ale aj v prácach prostriedkoch. Sankcie sa môžu vyšplhať až do štyroch percent ročného obrátu firmy v členskom štáte.

„Keď som na zasadnutí Rady ministrov poľnohospodárstva EÚ v marci v roku 2017 predniesla výsledky našich prvých testov a odštartovala tak boj proti dvojakej kvalite v EÚ, čelila som skeptickým názorom na to, že tento boj za spotrebiteľa nebude možné vyhrať. Tlak, ktorý sa nám podarilo vyvinúť s ďalšími dotknutými členskými štátmi, dnešným dňom vyúsťuje do celoeurópskeho legislatívneho riešenia problému, ktorý tu existoval roky. Je to víťazstvo nielen pre Slovensko, ale aj pre všetkých spotrebiteľov v strednej a vo východnej Európe, ktorí sú dvojakou kvalitou najviac postihnutí,“ povedala pri tej príležitosti podpredsedníčka vlády a ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Gabriela Matečná.

■ JEDNOZNAČNÝ FENOMÉN

Dvojaká kvalita potravín je vážnym problémom spotrebiteľov tretiny krajín Európskej únie, a predovšetkým jej východnej časti. Testy preukázali, že menej mäsa, menej prírodných zložiek a viac umelých aditív pri rovnakých produktoch sú takmer vo všetkých prípadoch v neprospech nových členských krajín. Tejto praxi však definitívne odvo-

nilo. No treba pripomenúť, že sa netýkala iba potravín. Napríklad automobily určené pre predajcov v „starých“ členských krajinách Európskej únie majú tiež vyššiu úroveň vyhotovenia ako tie, ktoré sa ponúkajú motoristom v „nových“ členských krajinách.

■ VYMEDZENIE POJMU

Pojem dvojaká kvalita upravuje schválená smernica ako klamlivú obchodnú praktiku, ktorá predstavuje „akékoľvek uvádzanie tovaru na trh v jednom členskom štáte ako identické s tovarom, s ktorým sa obchoduje v iných členských štátoch, pričom tento tovar má výrazne odlišné zloženie alebo vlastnosti, pokiaľ nie je odôvodnený legitímnymi a objektívnymi faktormi“. Aktuálna verzia zákona o neprimeraných podmienkach v obchodných vzťahoch teda už nadobudla účinnosť, ale dodávateľia potravín, najmä spomedzi malých a stredných podnikov, to zatiaľ nepocítili a sú naďalej obeťmi vydieračských praktík veľkých obchodných systémov.

Vzhľadom na to, že od roka 2003 ide na Slovensku už o niekoľkú verziu legislatívneho pokusu obmedziť uplatňovanie týchto praktík a vytvoriť sprá-

Na potrebnú kvalitu základných potravín sa môžeme spoľahnúť jedine z produkcie domácich výrobcov.

vodlivejší rámec pre zmluvné obchodné vzťahy, najmä čo sa týka potravín, bez dosiahnutia uspokojivých výsledkov, prepadajú slovenskí poľnohospodári a potravinári dezilúzií. Pociť bezmocnosti je umocnený pokračujúcim a viditeľným úpadkom celého slovenského agropotravinárskeho sektora, ktorý je

EKONOMIKA

V závere minulého roka skončila ECB s kvantitatívnym uvoľňovaním, keď na finančnom trhu postupne znižovala jej mesačnú investíciu zo šesťdesiatich na štyridsať miliárd eur. Pre zvyšovanie inflácie i vyšší hospodársky rast sme predpokladali, že v druhej polovici tohto roka nastane zvýšenie základnej refinančnej úrokovej sadzby z doterajšej nuly na vyššie percento, čo zároveň ovplyvní výšku úrokov na úvery a neskôr aj na vklady. Stačilo tri mesiace v tomto roka a všetko je ináč.

ECB znehodnocuje úspory domácností

Pre nestabilné obchodné vzťahy medzi najväčšími globálnymi partnermi či nejasnosti okolo brexitu začala ekonomika eurozóny strácať doterajšie tempo rastu, a tak menová politika ECB musela reagovať. V druhej polovici tohto roka sa rozhodla zaviesť tretí program lacných peňazí známy ako TLTRO. Ten sa oproti predchádzajúcim neštandardným menovým nástrojom rozlišuje v dvoch bodoch. Prvý je, že komerčné banky už nemusia požíčané peniaze od ECB splatiť od jedného týždňa až do maximálne troch mesiacov, ale až do štyroch rokov, a druhý, že objem požíčaných peňazí od ECB môže dosahovať maximálnu výšku do tridsiatich percent z objemu nesplatených úverov poskytnutých podnikom a spotrebných úverov pre domácnosti. Doterajšie úrokové sadzby ECB tak ostávajú v platnosti, refinančný úrok je nula percent a depozitný úrok mínus 0,4 percenta. Ako to pomôže ekonomike eurozóny, nebudeme špekulovať, ale okrem domácností, ktorých peniaze na termínovaných a sporiacich účtoch sa z dôvodu vyššej inflácie, ako sú úroky, znehodnocujú, začínajú byť čoraz viac nespokojné aj komerčné banky. Na nízkom úrokovom rozdieli medzi úrokom na úvery a vklady totiž zarábajú málo, a tak zvyšujú bankové poplatky. Čo je pre nich ešte horšie, že za ich vklady na účty v centrálnej banke platia z dôvodu záporného depozitného úroku miliardové sankcie. Nedávno síce prišli s požiadavkou stupňovitého systému vkladových sadzieb ECB, čo by predovšetkým pomohlo nemeckým a francúzskym bankám, ale nie ostatným, ktoré sú čistými dlžníkmi ECB. Pre nerovnomerný dosah na komerčné banky eurozóny bola táto ich požiadavka zatiaľ zo strany ECB zamietnutá. Na nízke úroky poukázala aj nemecká kancelárka Merkelová, ktorá okrem spomínaných problémov so znehodnocovaním úspor domácností a nízkych ziskov komerčných bánk hovorila aj o nízkom zhodnocovaní peňažných dôchodkových fondov, čo sa napokon prejaví aj na budúcich nízkych dôchodkoch.

Dnes treba naďalej počítať, že do skončenia funkčného obdobia terajšieho šéfa ECB, čo je jeseň tohto roku, sa úroky ani pri narastajúcej inflácii už meniť nebudú. Nie je to veru dobrá správa pre domácnosti, ktoré musia šetriť na budúcu kúpu nehnuteľnosti, ale ani pre našich dôchodcov.

Róbert HÖLCZ

Unikátnemu detskému mestečku v Zlatovciach pri Trenčíne reálne hrozí zánik

Demokrati nepochopili záujem detí

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ – Foto: autorka

Ešte pred dvadsiatimi-tridsiatimi rokmi bolo Detské mestečko v Zlatovciach svetovým unikátom v starostlivosti o deti odkázané na pomoc štátu. Určujúcim momentom na jeho riešenie bol systém založený na rodinnej výchove dvanástich až pätnástich detí s náhradnými rodičmi aj s ich vlastnými deťmi. Vytvorila ho skupina odborníkov, ktorú ustanovilo vtedajšie poverenie školstva a kultúry v zložení: PaedDr. I. Vaňková, dlhoročná riaditeľka Detského domova v Bratislave, docent PhDr. M. Bažány, riaditeľ Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie, PhDr. J. Sojka a mladý architekt Ing. arch. P. Brtko. Dnes je z neho chátrajúci objekt, v roku 2017 vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Ako vníma situáciu okolo tohto unikátneho projektu jeho autor architekt Peter BRTKO, prezrádza v nasledujúcom rozhovore.

Architektúra detského mestečka je vzdušná, príjemná, útulná, rodinná. Je absurdné, že ho súčasní demokrati považujú za komunistický prežitok.

• Čo vás púta k Trenčínu okrem Detského mestečka v Zlatovciach?

Do oseemástich rokov som bol Trenčan na plný úväzok. Po skončení Fakulty architektúry a pozemného staviteľstva SVŠT v Bratislave som nastúpil do vznikajúceho projektového ústavu, ktorý bol pobočkou pražského Ústavu pre vývoj a projektovanie školských a kultúrnych stavieb. V roku 1965 som dokončil štúdiu Detského domova pre dvestoštyridsať detí v lokalite Palehnerova záhrada v bratislavskom Horskom parku. Pokračovanie na projekte prerušili obrovské záplavy južného Slovenska. No stal sa zázrak. Vedúci odboru školstva a kultúry na ONV v Trenčíne Štefan Rehák prišiel s ponukou, že mesto Trenčín vybuduje detský domov s kapacitou okolo štyristo detí. V našom ústave som túto úlohu dostal ja. Ešte i dnes si myslím, že sa tak stalo preto, lebo nik neveril, že pôjde o uskutočniteľný projekt. Po dokončení Detského mestečka sme spolu s jeho riaditeľom Rehákom navštevovali jednotlivé rodinné bunky. Najmä pred Vianocami – bola to hotová šou. Deti sa predhánali, koľko toho napiekli, a ja som sa nestačil čudovať, čo dokázali v tých malých kuchynkách.

• Malé kuchynky? Veď v tých rodinných domoch bývalo okolo pätnásť detí a ich rodičia. Teda profesionálni rodičia, ktorí mali okrem svojich vlastných detí aj deti z detských domovov. Ako mohli pripravovať jedlo?

Tie kuchyne mali rozmer 1,50 krát 4,20 metra. Rodiny sa stravovali v jedálni, iba v sobotu a nedeľu si pripravovali jedlo doma. V mestečku žilo šesťnásť rodín s vlastnými a osvojenými deťmi v samostatných rodinných domoch. Bol to unikátny projekt, ktorý chodili obdivovať delegácie z celého sveta. Kvitovali, že rodičmi boli pedagogicky vzdelaní manželia, ktorí spolu so svojimi deťmi vychovávali aj ďalšie odložené a ohrozené deti.

• Nič podobné predtým neexistovalo. Kde ste hľadali inšpiráciu?

Blížil sa rok 1968 a slovenské poverenie školstva a kultúry vybavilo dvojdielnú študijnú cestu do Viedne. Navštívili sme detský domov v Potchingu, asi šesťdesiat kilometrov od Viedne, kde bolo umiestnených deväťdesiat detí v malých rodinných domčekoch, o ktoré sa starali rohoľné sestry. Deti boli z prítomnosti troch mužov priam vo vytržení. Tam som si uvedomil, že starostlivosť o opustené deti je bez mužského elementu scestná, a utvrdil som sa v správnosti rozhodnutia systému výchovy v Zlatovciach. Inšpirovala ma aj

fínska architektúra, reprezentovaná svetovo uznávanými architektmi Alvarom Aaoltom, Eerom Saarineom a ich nasledovníkmi.

• Ako sa teda zrodil ten projekt?

Ústredný výbor komunistickej strany rozhodol, že pre dvetisícpäťsto až tritisíc detí, odkázaných na pomoc spoločnosti, treba vybudovať šesť detských domovov. V našej tvorivej skupine sme spracúvali dve štúdie – pre Zvolen kolega Droppa a pre Trenčín ja. Mesto Zvolen o takého zariadenie záujem neprejavilo, a tak práce pokračovali iba na Detskom mestečku Trenčín. Nasledovala etapa prípravných prác. Prípravná dokumentácia, urbanistická a architektonická štúdia spolu s lokalitným programom celého areálu boli schválené v roku 1967. K spolupráci na realizačnej dokumentácii som prizval spolužiaka arch. Ľudovíta Režucha, ktorý mi pomohol s projektovou úlohou a spolupracoval aj na úvodnom projekte. Keďže Režucha odišiel do Paríža na stáž, práca zostala mne a mojim vynikajúcim priateľom konštruktérom. Režucha sa zo zahraničia vrátil v roku 1974 a presne v tom čase som dostal súhlas na vypracovanie komplexného interiéru mestečka cez agentúru Dielo. Túto rozsiahlu objednávku som nakoniec zvládol so spoluautorom architektom P. Čabom. Slávnostné začatie výstavby sa malo konať 21. augusta 1968, čo sa, samozrejme, nestalo. Konalo sa o rok neskôr, ibaže základný kameň mal na čelnej strane vysekaný pôvodný dátum. Po mojom upozornení ho niekto prelepil lepiacou páskou, no po pár minútach odpadla a prítomní sa tvárili, že nič nevidia.

• Z akých objektov pozostáva detské mestečko?

Podstatnú časť areálu vytvárajú štyri skupiny obytných jednotiek so spoločným objektom klubovne a piata skupina štyroch objektov materských škôl. Centrum mestečka tvoria budovy riaditeľstva s klubovňami, viacúčelová sála s kapacitou tristo miest, jedáleň s kuchyňou, na ktoré nadväzujú telocvičňa s rozmermi 15 krát 30 metrov a plavecký bazén s rozmermi 10,5 metra krát 25 metrov so šatňami. Centrum dopĺňa blok kotolne, trafostanice a súbor údržbárskych dielní so skladmi. Významným prvkom mestečka je oseemástriedna základná škola určená aj pre deti zo Zlatoviec a z okolia s nadštandardným priestorovým a technickým vybavením. Doplnujúcimi objektmi sú zdravotné stredisko, byty pre zamestnancov, vrátnica a vonkajší športový areál. Vďaka realizácii Detského mestečka boli Zlatovce plynofikované, odkanalizované atď.

Z bazény sa stala nezmyselná kaviareň...

■ Detské mestečko však nebolo izolované od ostatného sveta...

Mestská časť Zlatovce s Detským mestečkom priamo žila. Zlatovecké deti navštevovali školu a športové i kultúrne zariadenia. Na spoločenské podujatia do viacúčelovej sály prichádzali aj dospelí. Chovanci mestečka zasa navštevovali celý rad záujmových činností v meste a staršie deti študovali na odborných a stredných školách či na gymnáziách v meste. Vzniknuté „rodinné“ vzťahy pokračovali aj po odchode chovancov zo zariadenia a mnohí z nich sa na sviatky vracali do svojich rodín v Detskom mestečku, kde sa pre nich na pár dní vždy miesto našlo.

■ A čo výtvarné dotvorenie areálu detského mestečka?

Autorom ústrednej plastiky je akademický sochár J. Lacko. Druhý súbor pozostáva z označenia jednotlivých obytných jednotiek. Ich autorom je národný umelec I. Bizmayer. Každá obytná skupina dostala nad vstup svoje označenie, tvoria ho skupiny s kvetmi, s vtákmi, so zvieratkami aj so zbojníkmi z Jánošíkovej družiny. Na čelnú stenu vstupných priestorov spoločenskej sály som navrhol námet trenčianskeho hradu vo forme detských skladačiek kociek. Samostatnou skupinou výtvarných diel sú diplomové práce absolventov VŠVU.

• Kedy bolo Detské mestečko dané do užívania?

V roku 1973. Rok 1989 znamenal koniec účinkovania oddaného riaditeľa V. Chovanca, ktorého domáce VPN odvolalo z dôvodu, že bol členom strany. Do roku 2005 fungovalo Detské mestečko v pôvodnom systéme umeleckých rodín, i keď niektorí riaditelia brali chod iba ako zamestnanie. Absolútny zvrät nastal práve v roku 2005.

■ Bývalí chovanci nevedia odpustiť vtedajšej ministerke práce, sociálnych vecí a rodiny Ivete Radičovej, že nazvala detské mestečko komunistickým reliktom, getom a po takmer štyridsiatich rokoch zrušila osvedčený výchovný systém založený na umelých rodinách. Profesionálnych rodičov nahradili vychovávateľia bez prislúchajúceho vzdelania a praxe s osemdesiatimi pracovným časom. Čo to znamenalo pre samotný areál Detského mestečka?

Pre mňa je komentovanie tohto rozhodnutia veľmi ťažké. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR týmto rozhodnutím odsúdilo Detské mestečko na likvidáciu. Do roku 2016 riaditeľka Detského mestečka vypísala dve elektronické aukcie na odpredaj jeho budov. Pre nezaujem sa nič nestalo. V roku 2012 som Detské mestečko prešiel s bývalým hospodárom, aby som si doplnil fotodokumentáciu. Na budovách centra a oseemástriednej školy sa prakticky vyše tridsaťročné používanie neprejavilo. Nechápem však likvidáciu školských dielní, najmä pri aktuálnom propagovaní duálneho školstva. Tragicky dopadli kryté športoviská, bazén je vypustený a slúži ako čudná herňa či kaviareň. Vo vyhovujúcom stave sa nachádza azda iba hospodárske zázemie. Boli sme v jednej neobývanej obytnej jednotke a bolo mi do plaču. V spálňach sa nachádzal rozbitý nábytok, na dverách boli vykopnuté zámky a kľučky, prepálená podlaha po táboráku z nábytku. Mój sprievodca tento desivý zážitok doplnil informáciou o „parádnej akcii“ miestnych vandalov, ktorí dostali hlad a po prerúbaní strechy nad kuchyňou sa zásobili z kuchynských skladov a urobili si opekačku. Súčasné vedenie mestečka totiž zrušilo vrátnicu. Areál je prístupný sprejerom i vandalom, a tak aj vyzerá.

Peter BRTKO, hlavný architekt detského mestečka, nostalgicky spomína na jedinečnosť tohto projektu.

• V tomto prostredí ešte žijú deti?

Áno, deti so štyrmi vychovávateľkami na jeden dom. Keď sú v škole alebo spia, je ešte o jednu menej. Nepoznajú ani len mená detí. Detské mestečko zmenili na štandardný detský domov. V súčasnosti je chovancami obsadená jedna obytná skupina, ostatné sú opustené.

• A nikomu tento stav neprekáža?

Súčasnnej riaditeľke zrejme nie, vyzerá to tak, že má od ministerstva sociálnych vecí príkaz vyprázdniť Detské mestečko a pripraviť ho na odovzdanie štátu ako nepotrebný majetok.

■ Areál je predsa vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Ani tým sa nepodarilo zachrániť ho?

Jeden z bývalých chovancov Mgr. Braňo Ladický v roku 2016 zorganizoval stretnutie chovancov v detskom mestečku. Na toto stretnutie ma pozval bývalý riaditeľ Rehák. Zišlo sa asi šesťdesiat bývalých chovancov a pôvodných zamestnancov mestečka. Vtedy som dostal myšlienku, že možným krokom na záchranu Detského mestečka by bolo získanie štatútu národnej kultúrnej pamiatky. V spolupráci s Ladickým som vypracoval podrobný podklad na možné vyhlásenie Detského mestečka za národnú kultúrnu pamiatku a odporúčal som mu, aby založil občianske združenie, ktoré má pri rokovaní inú váhu ako jedinec, a vec sa podarila. Žiaľ, iba v teoretickej rovine. V skutočnosti niektoré časti sú zdevastované a ich oživenie bude stáť nemalé finančné prostriedky. Vyhlásením areálu Detského mestečka za národnú kultúrnu pamiatku musia byť všetky stavebné zásahy a úpravy týkajúce sa ochrany a zlepšenia stavu vykonávané v zmysle Zákona č. 49/2002 Zb. No pre vedúcich pracovníkov rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny je to len zbytočný zdraž papiera. Oni sa rozhodli zlikvidovať takmer štyridsať rokov fungujúce zariadenie s vysokou hodnotou. Obávam sa, že Detské mestečko Zlatovce bude ďalšia národná kultúrna pamiatka, ktorá sa nám stratí pred očami.

■ Takže rezort ide skúšať model centra, v ktorom budú umiestnené všetky problematické osoby, deti z detských domovov, bezdomovci, všetky vekové kategórie, čo sa ocitli v núdzi. A odskúšaný a úspešný projekt sme vyhodili von oknom?

Zrejme. Pritom pamiatkový úrad svoje rozhodnutie zdôvodnil nasledujúco: „Areál je príkladom funkčného a po všetkých stránkach vydareného sociálneho experimentu s výnimočným poslaním – výchovy detí bez zázemia v náhradných rodinách. Hmotné prostredie poskytlo jeho obyvateľom najlepšie predpoklady pre plnohodnotný život v kultivovanom prostredí, ktoré je dôležitým faktorom pri vývoji a osobnostnom formovaní človeka.“

Ruppeldtove zaujímavé spomienky na Sbor turčianskych dobrovoľníkov Antikomunistický a antifašistický bojovník

Lukáš KRAJČÍR, Slovenský historický ústav Matice slovenskej – Foto: archív

Písal sa jún 1919 a na Slovensko útočili ozbrojené zložky komunistickej Maďarskej republiky rád. Farár Fedor Fridrich Ruppeldt (1886 – 1979) veľmi dobre poznal zločinné pôsobenie ruských boľševikov, a preto bol odhodlaný v spolupráci s miestnymi slovenskými i českými dobrovoľníkmi a francúzskym veliteľom utvoriť tzv. Sbor turčianskych dobrovoľníkov, ktorý by pomohol česko-slovenským legionárom v náročnom boji proti nepriateľovi. Títo odvážni ľudia si pritom uvedomovali aj národno-kultúrny význam obnovenia Matice slovenskej po vzniku Česko-Slovenska, keďže sa stali jej členmi a finančnými prispievateľmi.

Ruppeldt sa pritom zapísal do medzivojnových dejín ako činný publicista, cirkevný historik, agrárnický politik a významný funkcionár evanjelickej cirkvi na Slovensku. Aj vďaka študijnému pobytu na akadémii New College University Edinburgh si pestoval a udržiaval sieť kontaktov s mnohými vplyvnými britskými protestantskými intelektuálmi, ktorú dokázala oceniť aj medzivojnová česko-slovenská diplomacia. Menenej známy je príbeh Ruppeldta ako odhodlaného antifašistického a antikomunistického bojovníka. Počas ľudáckeho režimu a kvôli kontaktom na česko-slovenský exil v Londýne bol Ústredím štátnej bezpečnosti a gestapom vyšetrovaný a napokon aj väznený v Ilave

ZABUDNUTÁ HISTÓRIA

a v Seredi. Avšak po nástupe komunistov k moci v roku 1948 upadol opäť do nemilosti. Napriek rôznym vykonštruovaným okolnostiam si zrejme mnohí českí a slovenskí súdruhovia pamätali aj jeho militaristickú antikomunistickú angažovanosť z roku 1919. V päťdesiatych rokoch bol Štátnou bezpečnosťou zaistený, následne perzekvovaný a väznený.

■ RUPPELDT: NEZABÚDAŤ

Aj keď sa javí Ruppeldtov opis ako vzletný až glorifikujúci, je úplne pochopiteľný, keďže sám stál pri zriaďovaní tohto dobrovoľníckeho zboru, a to za náročných časových a organizačných podmienok. Jeho spomienky tak plnohodnotne doplnili rozsiahly zborník Vpád maďarských boľševikov na Slovensko v roku 1919 z roku 1938, z ktorých sú aj nasledujúce spomienky.

„Škoda by bolo zabudnúť na nevelké dobrovoľnícke čaty, ktoré doma na Slovensku sa utvárali po prevrate ako nitrianski dobrovoľníci,

Mnohí z turčianskych dobrovoľníkov sa stali po obnovení Matice slovenskej jej členmi.

I. pluk Slovenskej slobody a počas boľševického vpádu Sbor turčianskych dobrovoľníkov, čata tisoenských Sokolov, Jánošíkova družina a Dobrovoľná družina z Bratislavskej župy. Vojskovo neznamenal mnoho, ich organizácia, disciplína, vystrojenie nemohlo byť na takom stupni, aby mohli samostatne podniknúť vážnejšiu akciu, ale predsa nemožno zatajiť ich význam v danom čase. Oni reprezentovali ideu, že „už Slovensko vstáva“. V legionároch vstávalo to Slovensko, ktoré bolo preniknuté americkými ideami slobody, počulo pramenné slová Masaryka a Štefánika. A v tých dobrovoľníkoch doma vstávalo to Slovensko, ktoré až dovtedy, až do konca svetovej vojny, zväčša „tvrdlo spalo“. V takom duševnom stave boli to iste jasné zjavy, keď predsa stá, ba tisíce dobrovoľníkov sa hlásili z toho ľudu bojovať vtedy, keď nemuseli, proti tým, ktorých len nedávno za svojich pánov uznávali, brániť to, čomu ešte sami nerozu-

meli, opustiť domy a rodiny. Slovenský národ práve hotoval sa radostne osláviť znovuzaloženie svojej Matice slovenskej. Slávnosť bola oznámená na 5. júna. Do tohto ruchu zaznel povyk boja. Starý nepriateľ Slovákov pod rúškom internacionálneho boľševizmu oboril sa na Slovensko. V Martine so stiesneným srdcom počúvali sme zvesti županov od juhu, že boľševici najväčšou silou dobývajú sa práve na Turiec, na zemepisné a kultúrne centrum Slovenska. V Martine dňa 5. júna na ľudovom zhromaždení, ktoré sa rýchlo zriadilo namiesto slávnosti Matice, s potešením som videl, aké oduševnenie vzbudili slová rečníkov, najmä Štefana Krčméryho a Jána Štetku. Ľud žiadal zbraň, chcel bojovať proti boľševikom. 6. júna cez noc som zašiel vlakom do Kremnice, kde plukovník Šnejdár bol so svojim štábom. Splnomocnil ma: „Ak myslíte, že sa vám podarí dostať nejakých dobrovoľníkov z Turca, zhromažďte

ich, aby sa ukázalo, že Slováci sa chcú brániť, aby sa pozdvihol duch vojska.“ Šiel som hneď do Martina za županom Igorom Dulom. Vec sa dala na známosť, večer bola porada, podľa ktorej 8. júna ráno niekoľko ľudí z Martina sa rozišli po obciach Turca vyzývať dobrovoľníkov na pomoc proti boľševikom.

■ DEMOKRATICKÝ ZBOR

V turčianskom pondelok 9. júna už išli dobrovoľníci do Martina zo všetkých strán. Večer odišiel vlakom z Martina prvý oddiel 76 mužov, ku ktorým sa pripojilo ešte 19 chlapcov z Mošoviec a okolia. Na druhý deň sa v Martine zišlo a večer vypravilo 140 mladších chlapcov. Zbor si robil všetko sám demokraticky. V nasledujúce dni bol za veliteľa Sboru ustálený nadporučík Ladislav Ráztocký. Rozdelili sa oddiely starších a mladších – tamti na strážnu službu, títo poslední na front. Ponachádzali sme v kremnických pivniciach farbisté stužky, dali sme ich pozošívaj na slovenskú trikolóru bielo-belaso-červenú a z toho pásky každému na rukáv. Chlapi sa trochu rozcvičili s puškami, patróny do vrečiek, kto koľko vládol, a bojisko bolo hotové.

Pri zriadení tohto dobrovoľníckeho zboru nešlo, a ani nemohlo ísť o nejakú fakticky mnoho znamenajúcu vojenskú posilu. K tomu by bolo treba iného vyzbrojenia a výcviku. Išlo tu hlavne o morálny príklad a podporu pre naše vojsko, v slabom počte zanechané a neúspechmi znechutené. Po tejto stránke mal Sbor nemalý význam. Veď nebolo to bezvýznamné, že tí muži, ledva sa doma zohriali po mnohoročnom strádaní na vojne a išli opäť dobrovoľne bojovať proti nepriateľovi boľševizmom i šovinizmom tak statárni.

Sbor turčianskych dobrovoľníkov prešiel aj krstom ohňa, i keď len dva

dni, no predsa len bez straty. 15. júna prvý oddiel sboru, 100 mužov, bol komandovaný ísť do Štiavnice nadol a obsadiť Nemce. Pred Prencovom sme boli prekvapení puškovou strelbou boľševikov, ktorí obsadili dedinu popoludní. Naši ustúpili a neskôr po posilách postúpili vpred. Od 6-tej ráno do 6-tej večera, bez odychu a stravy, stáli sme v boji celý deň proti veľkej presile. Docielilo sa to, čo komando chcelo: odtiahnuť silu Maďarov od hlavného boja o Pukanec.

■ VÝŠE TRISTO DOBROVOĽNÍKOV

Sbor T. D. robil aj strážne služby v Štiavnici, začiatkom júla bol poslaný do Lučenca. Čiastky Sboru robili strážne služby v Lučenci, Rimavskej Sobote, vo Filakove, v Kremnici, vo Zvolene, kde si najstarší členovia vyslúžili pochvalu za vzornú a presnú službu. Dobré vypomáhali aj mestskej polícii. Veľmi sa hodili vojenskému veliteľstvu, lebo väčšinou rozumeli aj maďarsky. Dôležité služby konali aj ako vyzvedači. Na každú úlohu, i na veľmi nebezpečné, sa našli, ktorí sa sami ponúkli. Vynikali bezpríkladnou ochotou a smelosťou.

Známosť o turčianskych dobrovoľníkoch prenikla aj do širších kruhov ľudu. Sbor ako čisto slovenské oddelenie otváralo oči uvedomelému slovenskému ľudu práve v pohraničných krajoch. Na udržanie ducha sme mali vďaka schôdzky, služby Božie v evanjelickom chráme v Lučenci, navštevovali sa miestnosti Ymci, ktorú v Lučenci spravoval slovenský legionár z Ameriky brat Čajak. Pri slávnosti oživotvorenia Matice slovenskej v Martine sa zúčastnilo dvadsať členov Sboru. Sbor turčianskych dobrovoľníkov sa stal zakladajúcim členom Matice slovenskej i Muzeálnej slovenskej spoločnosti a prispeli aj na pomník generála Štefánika. Celkovo mal Sbor turčianskych dobrovoľníkov 331 členov. Organizátor sboru bol Francúz Dominois. Veliteľ, všetci dôstojníci a iní poddôstojníci boli tiež všetci Slováci. Rozpustení boli dňom 30. septembra 1919 rozkazom veliteľstva II. čs. p. divízie, a to spolu s čatou dobrovoľníkov tisoenských Sokolov. 1. októbra 1919 prišiel večer posledný oddiel Sboru, asi 100 mužov, do Martina a veľké obecenstvo ho na stanici víťalo. A po srdečnom prívete Štefana Krčméryho, tajomníka Matice Slovenskej, „každý svojou pošiel sstranou“.

Prečo v Košiciach oslavujú vodcu posledného protihabsburského povstania Obsypaný maďarskými trikolórami...

Text a foto: Pavol IČO

Šarišský župan a vodca najväčšieho stavovského povstania knieža František II. Rákoci (1676 – 1735) našiel miesto svojho posledného odpočinku v podzemných priestoroch košického Dómu svätej Alžbety, kde ho pochovali do osobitnej krypty, ktorú projektoval Frigyes Schulek, profesor architektúry z Budapešti.

V krypte sa nachádzajú štyri sarkofágy. Najväčší z nich patrí Rákoci, jeho staršiemu synovi Jozefovi a Rákociho matke, chorvátskej šľachtickej Helene Zrínskej. V dvoch postranných sarkofágoch sa nachádzajú telesné pozostatky Rákociho spolupojovníkov – Antona Esterháziho a Mikuláša Šibrika, a sarkofág ležiaci na opačnej strane krypty ukrýva kosť hlavného generála povstaleckých vojsk grófa Mikuláša Berčeniho a jeho druhej manželky Kristíny Čákievej.

■ PROTEŽANT TURKOV

Rákoci bol pôvodne pochovaný v carihradskom Kostole svätého Benedikta, kde predtým pochovali aj jeho matku a jej druhého manžela grófa Imricha Tököliho, známeho pod prezývkou „tót király“, čiže slovenský kráľ. V roku 1906 však boli na požiadavku uhorskej vlády pozostatky Rákociho a Heleny Zrínskej prevezené do Košíc, ktoré boli hlavným centrom povstalcov, tzv. kurucov.

Iba srdce kniežaťa ostalo v súlade s jeho poslednou vôľou vo Francúzsku, kde je dodnes uložené v Grosboisom kláštore. Francúzom vďačil Rákoci za

Sarkofág Františka II. Rákociho v Košiciach, vodca kurucov na Slovensku

vďaka a svoju vďaka im chcel preukázať aspoň takýmto gestom. Jeho rebelie totiž od začiatku podporoval francúzsky kráľ Ľudovít XIV. a k mnohým víťazstvám vzbúrencov prispel významnou mierou francúzsky vojenský inžinier Jean-Béranger Le Maire, tvorca návrhu nového vonkajšieho okruhu košického opevnenia z rokov 1706 – 1710.

Samotný Rákoci bol najmä spočiatku povstania hrdinom pre prísluš-

níkov mnohých národov, ktorých si získal prisľubom osobnej a náboženskej slobody. Okrem Maďarov ho veľmi milovali Rumuni, Rusíni či Slováci. Odhaduje sa, že v povstaleckom vojsku ich bojovalo okolo šesťtisíc. Približne každý desiaty bojovník bol teda Slováč, čo potvrdzuje aj pomerne vysoká frekvencia priezviska Kuruc na Slovensku (podľa Databázy priezvisk v roku 1995 ho malo 1560 sloven-

ských rodín v tristo desiatich lokalitách). V jeho kuruckom vojsku slúžil tiež legendárny Juraj Jánošík, až kým sa po prehranej bitke pri Trenčíne (v roku 1708) nepridal na stranu cisárskych vojakov.

■ ODBOJ KURUCOV

Zachovala sa kurucká prisaha v slovenčine z 20. septembra 1705, slovenská báseň na počesť povstania z roku 1707, Rákociho ochranný list mestu Sabinov z novembra 1703 a kuruci sú spomínaní aj v niekoľkých ľudových piesňach. Ozbrojené vystúpenie kurucov taktiež podporoval dozorca evanjelickej cirkvi a autor jednej z najlepších cestopisných próz v slovenskej literatúre Daniel Krman mladší, ktorý osobne posväcoval povstalecké zástavy.

Necelé štyri roky po vypuknutí revolty, v roku 1707, však Rákoci začal popularitu postupne strácať. Dôvodom boli najmä vysoké dávky, ktoré žiadali od obyvateľstva pre svoju armádu. O tejto skutočnosti svedčia aj slová ľudovej piesne Počkajte, kuruci: „Počkajte, kuruci, keď budete v Turci, veru vás vymlúti turčianski paholci! Radi

sme vás mali, jesti, píti dali, a vy ste nás potom z šetkého obrali!“

K výčitkám obyvateľstva sa neskôr pridala katastrofálna prehra pri Trenčíne, kde padlo vyše tritisíc kurucov a demoralizované vojsko sa vzápätí začalo rozpadáť. Krajinu navyše začala sužovať morová epidémia. Len v Košiciach si počas leta 1710 vyžiadala čierna smrť životy takmer dvesto tisícok mešťanov, čo bola takmer polovica vtedajšej populácie mesta.

Koniec povstania bol neodvratný. Rákoci začiatkom roka 1711 ušiel pod ochranu Turkov a prvého mája 1711 uzavrel hlavný veliteľ jeho vojska Alexander Károli s cisárskym generálom Jánom Pálfiom mier.

Napriek skutočnosti, že vzbura v konečnom dôsledku nebola úspešná, by sme však nemali zabúdať na jej význam. Veď práve v Rákociho armáde slúžili celé slovenské pluky s bielo-červenou zástavou ozdobenou dvojkrížom na modrom trojvrší. A bol to práve Rákoci, kto plne rešpektujúci osobitosť slovenského národa vydával svoje proklamácie k Slovákom v slovenskom jazyku.

Dnes sme však skôr svedkami odsudzovania tejto osobnosti. Dokonca sa ozývajú hlasy volajúce po odstránení jeho sochy v Košiciach.

Výrečným dôkazom postoja Slovákov k tomuto rodákovi z Borše pri Trebišove, ktorého predkovia vybrali rodovej priezvisko podľa východoslovenskej obce Rakovec nad Ondavou, je navyše i absencia vencov so slovenskými nápismi a štátnou trikolórou na jeho hrobe. Ten je celý zasypaný maďarskými trikolórami...

Kto si na zmiešaných územiach juhu Slovenska značkuje životný priestor?

Dlhé čakanie na Štúra v Štúrove

Text a foto: Ľudovít ŠTEVKO

Meteorológovia predpovedali dážď a studený vietor na celom území Slovenska, ale nad Štúrovom sa vyjasnila obloha a zasvietilo slnko. Celonárodné stretnutie matičíarov v tomto najjužnejšom meste Slovenska pri príležitosti odhalenia pamätníka Ľudovíta Štúra sa mohlo zabobísť bez daždníkov. Na brehu Dunaja s výhľadom na Ostrihomskú baziliku a hrad sa postupne zhromažďovali národovci z rôznych kútov Slovenska, dokonca i z Maďarska z neďalekých slovenských dedín spod Plešských hôr.

Okolo postavenia pamätníka slovenskému veľikánovi v Štúrove sa narobilo veľa zlej krvi. Už postavenie základného kameňa na štátnom pozemku pred Dopravným úradom 29. apríla 2015 bolo trňom v oku miestnych vandalov, ktorí zahádzali kameň kopou konského hnoja. Na druhý deň po vyčistení priestoru narúšal slávnostné odhalenie základného kameňa protestnými výkrikmi dav ľudí z SMK pod vedením vtedajšieho predsedu Republikovej rady SMK a bývalého ministra školstva Lászlóa Szigetiho. Nechýbala tu ani maďarská zástava s nápisom Felvidék, zrejme aby Slováci vedeli, kto je tu pánom.

■ ŠTÚR NEROZDELUJE

Trvalo takmer štyri roky, kým sa Miestnemu odboru Matice slovenskej a neúnavnej bojovníčke za práva Slovákov na slovenskom juhu Margaréte Vyšnej podarilo presadiť, aby pamätník Ľudovíta Štúra mal v Štúrove dôstojné miesto na dunajskej promenáde. Mestské zastupiteľstvo v Štúrove protestovalo v uznesení proti osadeniu pamätníka na tomto mieste a poslanci sa vyjadrili, že umiestnenie „takejto sochy na brehu Dunaja je nevhodným a necitlivým zásahom do pokojného a mierového spolunažívania Maďarov a Slovákov“.

Stavebný úrad vydal po niekoľkoročných prietahoch stavebné povolenie na osadenie pamätníka začiatkom januára tohto roka, a tak už nič nemohlo zabrániť slávnostnej udalosti odhalenia bronzovej busty Ľudovíta Štúra od bratislavského sochára Martina Pala zasadenej do dvojtonového kamenného podstavca z čachtického lomu. Aby však nebolo mrzutostí dosť, ešte v sobotu, deň pred odhalením pamätníka, sa konalo protestné zhromaždenie asi stovky prívržencov SMK. Na budovu Matice slovenskej v Štúrove ktosi v noci po oboch stranách nastriekal veľký anglický nápis: „Thisis Párkány“. Toto je Párkány. V nedeľu 13. mája sa črtalo krásne jarné počasie. Priestranstvo Námestia slobody na nábreží Dunaja stráži za oboch strán miestna i štátna polícia, ktorá ochotne usmerňovala skupiny návštevníkov na miesto, kde sa mala začať slávnosť. Na pódiu sa už hralo a spievalo. Pred pätnástou hodinou zarecitoval svoju báseň Viliam Horňáček, predseda Združenia slovenskej inteligencie KORENE, a potom sa ujal slova prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska. Druhý rečník na slávnostnom zhromaždení Maroš Smolec, správca Matice slovenskej a šéfredaktor Slovenských národných novín, vo svojom pôsobivom prejave uviedol: „Ľudovít Štúr založil Slovenské národné noviny ako prvé politické periodikum slovenského národa. Jeho štruktúra a organizácia funguje dodnes, aj Národné noviny vychádzajú vďaka Matici slovenskej dodnes. Ľudovít Štúr ponad Dunaj hľadá na Ostrihomskú baziliku, ktorá je tiež spojená s jedným významným Slovákom – kardinálom Alexandrom Rudnayom. Verím, že aj tento pamätník bude miestne obyvateľstvo spájať, a nie rozdeľovať. Ani Matica slovenská sem neprišla, aby rozdeľovala, ale spájala. Ľudia v Štúrove tiež musia žiť vo vzájomnej úcte a rešpekte. Tak by to chcel aj Ľudovít Štúr.“ Následne vystúpil

Maďarskí iredentisti postriekli budovu Domu Matice slovenskej v Štúrove. Provokáciu a poškodenie majetku rieši štúrovská polícia.

predseda MO Matice slovenskej v Štúrove Jaroslav Janok, ktorý medzi iným povedal, že pamätník až do dnešného odhalenia kontrolovali hliadky matičíarov a mestská polícia ho chránila pred prípadným poškodením.

■ ŠTÚROVO NIE JE TURECKÉ

Zdá sa, že úprimné slová o spolunažívaní Slovákov a Maďarov sa u niektorých miestnych obyvateľov nestretli s porozumením. Na Moste Márie Valérie medzi Štúrovom a Ostrihomom sa objavil veľký transparent, podľa všetkého z dielne maďarských iredentistov, venovaný nielen účastníkom slávnosti, ale celému Slovensku: „Ponižili ste Štúra, keď ste po ňom pomenovali maďarské mestečko, ktoré nikdy nevidel...“ Nuž, Ľudovít Štúr v terajšom slovenskom mestečku Štúrovo naozaj nebol, tak ako nikdy nebol v slovenskom mestečku Rožňava Lajos Kossuth alias Ľudovít Košut, osobný nepriateľ Ľudovíta Štúra, ktorý tu má sochu v nadživotnej veľkosti. Medzi oboma mestami aj pamätníkmi, ktoré tu stoja, je však jeden podstatný rozdiel: Rožňava sa nevolá Kossuthovo alebo Rozsnyó ako za čias horthyovskej okupácie a Štúrovo už sedemdesiat rokov nie je Parkan ako za čias tureckého pašalika Budin Eyaleti. Mimochodom, toto miesto sa za celých stopäťdesiat rokov osmanskej nadvlády až do jeho oslobodenia vojskami Jána Sobieskeho v roku 1683 menovalo po turecky Džiger delen Parkan (pevnosť zarývajúca sa do pečene nepriateľa). Obraz pevnosti Parkan nám opísal turecký cestovateľ Evliya Čelebi, ktorý časť územia Slovenska precestoval v rokoch 1663 – 1664: „Leží na rovnej lúke na západnom brehu rieky oproti hradu Strigon...“ (alebo Strigoň, čiže dnešný Ostrihom). Samozrejme, nepriateľom tureckých Osmanov bolo Uhorsko, teda aj Maďari, preto je nepochopiteľné, že sa mnohí obyvatelia maďarskej národnosti, menovite politici SMK žijúci v Štúrove, dožadujú starého pomenovania mesta „Párkány“ podľa totožného názvu tureckej pevnosti. Vzdáva sa tým

hold podmaniteľom veľkej časti Uhorska, na ktorých sú miestni Maďari hrdí? Na dokreslenie: v hornonitrianskom nárečí slovo parkan znamená plot, v maďarčine sa slovom párkány označuje rímsa.

■ STRETNUTIE SLOVÁKOV

Na slávnostnom odhalení pamätníka Ľudovíta Štúra stretávajú starých známych, ktorých som nevidel už roky. Spomínam si na máj pred siedmimi rokmi, keď som sa vybral do Santova v Peštianskej župe, aby som absolvoval IV. pešiu túru pod názvom Spoločnými chodníkmi na vrchol Pleš (Piliš), ktorý je symbolom tu žijúcich Slovákov, čosi ako náš Kriváň. Z pamäti sa mi vynoril nápev piesne: „Pilišski Slováci na horách plakali, chceli si zaspievať, ale im nedali,“ spomenul som si aj na slová Imricha Fuhla, slovenského novinára a básnika z dediny Mlynky, že „maďarská vláda by pomadarcila aj Pána Boha“. Priateľ Imrich Fuhl je tu pod zatiaľ zahaleným pamätníkom v Štúrove, hovorí nenútené ako vtedy po namáhavom výstupe na Pleš: „Základný kameň pre pomník Ľudovíta Štúra daroval môj ujo Fraňo spod Piliša. A keď ho obhádzali pred tromi rokmi hnojom, mal som veľmi zlý pocit, akoby hnojom obhádzali aj nás pilišských Slovákov v Maďarsku. Vtedy som napísal krátky komentár pod nadpisom Štúr a hnoj. Teraz, keď už pamätník stojí, chcel by som napísať veselšie pokračovanie tohto príbehu.“ Slovákov z oboch dunajských brehov, ktorí sa navzájom poznajú a ktorých spája osobnosť Ľudovíta Štúra, je tu viac. Jána Košiaru, katolíckeho kňaza, člena Matice slovenskej, sem zavolali, aby prehovoril a posvätil Štúrov pamätník. Svoj vrúcny vzťah k veľkému mužovi slovenského národa vyjadril slovami: „Považujem to za veľkú česť. Svoje detstvo a mladosť až do maturity som prežil v Levoči, kde stojí socha Ľudovíta Štúra od Fraňa Gibalu v nadživotnej veľkosti. Často som chodil okolo nej so svojimi spolužiakmi. Pri Štúrovej soche v Levoči sa pred maturitnými písomkami schádzajú študenti levočských

Nový pamätník Ľ. Štúra v Štúrove

Na podujatí sa zúčastnilo vyše päťsto vlastencov.

stredných škôl, kde im, obrazne povedané, duch Štúra i štúrovcov šepká témy maturitných písomiek zo slovenčiny.“

■ POLITIK A VIZIONÁR

Medzi návštevníkmi slávnostného podujatia matičíarov je aj prezident Ivan Gašparovič, traja poslanci Národnej rady Slovenskej republiky a sudca Najvyššieho súdu SR Štefan Harabin. Postupne oslovujem niektorých hostí s takou obyčajnou otázkou: Neľutovali ste cestu do Štúrova na toto podujatie, keď ste mohli nedeľné popoludnie stráviť doma so svojou rodinou? Jaroslav Paška, podpredseda Zahraničného výboru NR SR: „Na túto udalosť sme čakali dlhé roky, preto som sa na ňu veľmi tešil. Cesta k slovenskej štátnosti bola nesmierne ťažká a zložitá a Ľudovít Štúr bol jednou z tých osobností, ktorá nám tento cieľ pomohla naplniť.“ Štefan Harabin: „Myslím si, že bez Štúra by nebola ani dnešná Slovenská republika. Tento vzácny človek a vizionár predvídaval v diele Slovanstvo a svet budúcnosti presne to, čo sa teraz deje v Európskej únii, ktorá chce evidentne zlikvidovať slovanskú, teda aj slovenskú kresťanskú rodinu a nahradiť ju migrantsko-muslimskou rodinou. Už vtedy Štúr povedal, že jediná záchrana je v zjednotenom Slovanstve, v slovanskom Rusku. Niektorí ľudia doma, ultraliberáli, presnejšie liberasti, nám podsúvajú nepravdy, že Rusi sú naši nepriatelia, že sú pre nás hrozba. To je absurdné, to je nenormálne.“

■ HISTORICKÝ ŠOVINIZMUS

Pri pohľade na vizuálne podmanivý, ale veľkosťou skromný monument Ľudovíta Štúra na slovensko-maďarskom pomedzí sa mi predierajú z povedomia iné, menej slávnostné myšlienky. Na území Slovenskej republiky pribúdajú sochy a pamätníky osobnostiam, ktorých pôsobenie, zásluhy a heroizácia sa viažu na dejiny cudzích národov a ich spojitost so Slovenskom má neraz trpkú historickú príchuť. Mesto Rožňava si na hanbu celého Slovenska postavilo

monument predstaviteľa maďarizačnej koncepcie renegáta Ľudovíta Košuta a v Košiciach v roku 2006 postavili Maďari za tridsaťpäť miliónov forintov sochu svojho národného hrdinu Rákociho za spravodajských ovácií denníka Košický korzár. K panteónu maďarských hrdinov na Slovensku treba pridať aj bustu Miklósa Horthyho v kostole vo Vydranoch pri Dunajskej Strede i bustu odsúdeného vojnového zločínca Jánoša Esterházyho na Hlavnej ulici na dvore domu č. 72 v Košiciach. Sochu krutovládca Attilu, ktorý nemal nič spoločné ani s Maďarmi, ani so Slovákmí, a gýčové plastiky mýtických turulov možno vidieť v mestečkách a dedinách na juhu Slovenska. V slovenskom meste Komárno, kde dlhé roky nebolo miesta pre súsošie patrónov Európy sv. Cyrila a Metoda, trčí maďarský historický šovinizmus z bronzových monumentov na každom námestí. Akoby Slovensko bolo stále v područí cudzej, často nepriateľskej ideológie. Akoby sa muselo hanbiť za svoj rod, za svoje vynikajúce osobnosti, za svoje pamätníky, za vlastnú históriu.

■ KTO ZNAČKUJE?

Slávnosť odhalenia neželaného pamätníka Ľudovíta Štúra sa skončila. Dúfajme, že zostane nepoškodený, lebo Štúr nebol nepriateľom Maďarov. Na uhorskom sneme v Bratislave 3. marca 1848 ako poslanec za mesto Zvolen sa zápalisto zasadzoval ako jeden z prvých progresívnych Európanov za národné, politické a sociálne práva poddaného ľudu Uhorska – rovnako Slovákov ako Maďarov. V tom istom čase maďarský vlastenec Ľudovít Košut zastával opačný názor, keď vyhlásil: „To je zákon sveta, aby slabý niesol bremeno a bol zavalovaný daňami a silnejší bol štretný a zahrňovaný výsadami.“ Košut až neskôr pod dojemom revolučného pohybu v Európe poopravil tento svoj spiatočnícky názor.

Bol Ľudovít Štúr, žijúci v tieni maďarskej šibenice preto, lebo bojoval za práva svojho národa, nacionalistom? Sú nacionalistami ľudia, ktorí si ho prišli uctiť do Štúrova ako jedného z najväčších Slovákov v slovenských krojoch? Sú nacionalistami mladí matičíari, z ktorých si každý priniesol k pamätníku symbolickú prst zeme zo svojho rodného kraja? Je namieste ohováranie Petra Morvaya, ktorý v Denníku N napísal celostranový článok pod názvom Matičíari si v Štúrove značkovali územie? Jeho text je plný irónie a urážok: „Bola to dobrá ukážka logiky nacionalistov, ktorá sa vyvíja v sporoch o dejiny a o územia, a ktorá chce svoju vládu nad daným miestom dokázať značkováním si územia. V podstate je to to isté, ako keď si svoje územie značkujú psy.“ Ako značkuje jedovatými slinami svoju nenávisť k slovenským vlastencom a Slovensku autor článku ponechajme na čitateľa.

■ POĎAKOVANIE

Výbor Miestneho odboru Matice slovenskej v Štúrove úprimne ďakuje všetkým podporovateľom z celého Slovenska za úspešnú realizáciu celonárodného diela – pamätníka Ľudovíta Štúra v Štúrove. Zvlášť patrí poďakovanie tým, ktorí vytrvali, takmer štyri roky stáli pri zrode tejto myšlienky. Najmä zahraničný Slovák Rudo Fraňo, Spoločnosť slovenskej inteligencie Korene, vedenie Matice slovenskej, OZ Slovenské hnutie obrody, autor pamätníka akademický sochár Martin Pala, obec Uhrovec, spoločnosť AQUA-VITA, spol. s r. o., ale aj OZ Klub filatelistov 52 – 46 Močenok, strážcovia pamätníka – mladí matičíari z Banskej Bystrice a zamestnanci Matice slovenskej, najmä Libuša Klucková, členka predsedníctva MS, a Marek Hanuska, prvý podpredseda MS.

Marián TKÁČ potvrdzuje, že je erudovaný historik slovenského finančnictva

Poznáte príbeh slovenskej koruny?

Pavol JAVORSKÝ – Sken obálky knihy

Vo vydavateľstve PostScriptum vyšla kniha Príbeh slovenskej koruny, ktorá nás na sto tridsiatich šiestich stranách vráti do čias, keď sa osamostatňovalo Slovensko, vznikala jeho centrálna banka a jeho mena, teda do rokov 1989 – 1993. O tom a veciach, ktoré s tým súvisia, sa dozvieme „z prvej ruky“ – autorom knihy je Marián TKÁČ, ktorý stál na čele slovenskej časti Štátnej banky česko-slovenskej od 23. októbra 1992 do 31. decembra 1992, teda do jej konca, a na čele Národnej banky Slovenska od 1. januára 1993 v pozícii „viceguvernér povereného riadením“ do vymenovania guvernéra koncom júla 1993, teda deväť rozhodujúcich mesiacov. Už predtým sa usiloval o slovenskú zvrchovanosť v iniciatíve Šesťdesiatjeden krokov k samostatnosti v Kongrese slovenskej inteligencie a medzi nezávislými ekonómami Slovenska v NEZES-e. Nezabudnime tiež, že pätnásť rokov viedol archív NBS a napokon sedem rokov bol predsedom Matice slovenskej.

Písal a píše state a glosy, rozhlasové seriály i scenáre k TV-dokumentom. Napísať dejiny Národnej banky Slovenska a slovenskej koruny sa zaviazal pri dvadsiatom piatom výročí NBS.

■ SĽUB DODRŽAL

Máme teda príležitosť spoznať príbeh slovenskej meny očami muža, ktorý „bol pri tom“. Je to dynamický príbeh o premene myšlienky „mať vlastné peniaze“ na skutok. Príbeh o časoch, keď národné sily bojovali za zvrchovanosť Slovenska. Približuje týždne a mesiace generácii, pre ktorú je to už „dávna“ história. V kapitolách – Rozpútal som pomlčkovú vojnu?, Prečo som sa nestal ministrom financií?, Klaus nechcel pomlčku, Prečo chcel Mórica banku? i Ako som ostal námestníkom ministra financií?“ – odokrýva Marián Tkáč zákuťtia spočiatku beznádejného zápasu, lebo rovnako vtedy, ako aj teraz malo Slovensko viac havranov ako sokolov.

■ OSOBNÝ PRÍBEH

Je to zároveň aj Tkáčov osobný príbeh. Prezrádza príčiny svojho náro-

dovectva, pričom ide o rodinné „tajomstvo“, cestu starého otca „dzeda Mila“ za ministrom vnútra Šaňom Machom, otcov útek z nemeckého zajatia pri odzbrojení dvoch východoslovenských

divízií, mamine básničky, ktoré sa dnes deti v školách neučia, a jej spomienku na kyticu pre prezidenta Tisa. Osvetľuje aj svoju cestu a vzťah k peniazom v kapitole Budú peniaze navždy a večne?. Vracia sa do novembrových dní 1989, keď po „ochorení“ námestníkov ministra financií mal možnosť byť v centre diania medzi financmi v Prahe i Bratislave aj pri výmene slovenského ministra financií. Odchádzajúci minister Mišeje ho pivom neponúkol, prichádzajúci Kováč ano. Ale, neveríte, slovenským ministrom financií mohol byť v časoch federácie len ten, koho odsúhlasili Česi. Tkáčov pohľad na slovensko-české vzťahy je jasný a má v knižke svoje primerané miesto v kapitolách: Slovenský a český záujem nebol jedno a to isté, Ešte posledný raz o „doplácaní“, Po rozvode sa delí majetok.

■ BOL PRI TOM

Ťažisko knihy patrí príprave a štartu druhej slovenskej centrálnej banky v 20. storočí, príprave nových peňazí a vtedy aktuálnym výzvam. Tkáč sa stal šéfom slovenskej časti ŠBČS v čase, keď na

Prvé demokratické vedenie Národnej banky Slovenskej republiky po nežnej revolúcii

prípravu novej národnej banky ostávalo iba šesťdesiat dní a čas, ktorý sa krátil, bolo treba veľmi „pribrzďovať“. Navyše to chvíľami vyzeralo tak, že majú vzniknúť tri banky, a nie jedna. O príprave zákona o NBS je kapitola Dva koňaky na slovenskú korunu, rozhodovanie o slovenských bankovkách a minciach nájdete v častiach Andrej Hlinka, ten fašista na tisícokorunácke? a Patrí sa denne brať do rúk Madonu?. Ak si neviete predstaviť pocity úradujúceho šéfa novej banky, prečítajte si kapitolu Vstúpili sme do studenej vody...

Dozvedáme sa aj o peripetiách rokovani s predstaviteľmi Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky, keď Slovensko nutne potrebovalo devízy. Vlastne v záujme toho „sa v Tatrách strieľalo...“. Chcete vedieť, kto odpočíval na londýnskom cintoríne pod dvojramennými krížmi? Čítame o prijímaní Slovenska do bazilejskej BIS – Banky pre medzinárodné zúčtovanie, kde svoju rolu zohral aj fakt, že jej šéfom bol Alexander Lamfalussy s východoslovenskými

koreňmi. V kapitole My a svet ďaleký i neďaleký je reč o stretnutí s vtedajším ukrajinským guvernérom, budúcim prezidentom Viktorom Juščenkom, ktorý núkal natlačiť nám toľko peňazí, „koľko budeme chcieť“. Príbeh sa končí odvolávaním Tkáča z funkcie viceguvernéra v slovenskom parlamente na jar v roku 1994. Stalo sa tak za vlády HZDS, keď z Tkáčovho pohľadu sa v parlamente našiel len jeden statočný.

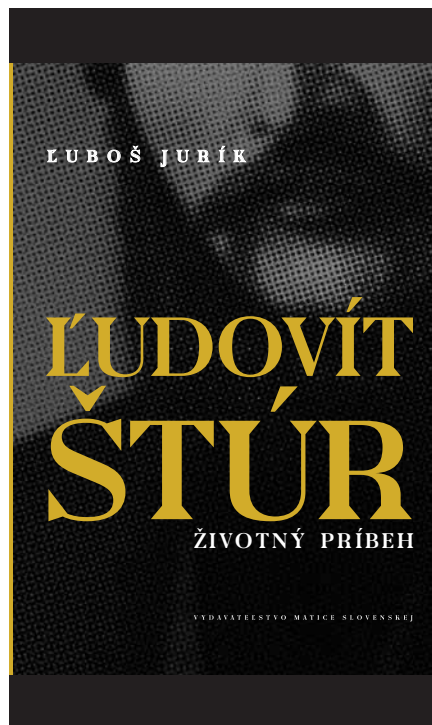
■ PRE PAMÄŤ NÁRODA

Podobné knihy sú nevyhnutnou súčasťou budovania a oživovania „pamäti národa“. Je najvyšší čas, aby tí, čo „boli pri tom“, vydali o tom svedectvo, lebo čo sa nezapíše, ako keby nebolo. Slovensko potrebuje poznať svoj nový začiatok. Marián Tkáč túto svoju, v istom zmysle povinnosť práve splnil. A urobil to v útlej knižke, ktorú možno prečítať na „jeden dúšok“ aj pre Tkáčov rozprávačský štýl. Napokon, kto už len v súčasnosti má čas na zdĺhavé listovanie hru-bých bachantov?

Ľuboš JURÍK: ĽUDOVÍT ŠTÚR – životný príbeh, Matica slovenská, 2019

Robustné dielo o veľkej osobnosti národa

KNIHA TÝŽDŇA

S obdivom sledujem nestarnúceho Ľuboša Juríka nie iba pre jeho tvorivú kapacitu a množstvo hodnotných prozaických titulov, krimi kníh a diel literatúry faktu, ale aj ako sa smelo púšťa do životopisných diel o – použijeme frekventovaný zvrat – najväčších Slovákov. Urobil ľavicového intelektuála doktora Vladimira Clementisa, ktorý sa v najnevhodnejšom čase stal ministrom.

Nebolo to jednoduché, lebo Jurík musel postrehnúť aj dobu plnú „principiálnych“ zákersností politiky kremľského socializmu, nebál sa vytvoriť literárny obraz o Alexandrovi Dubčekovi, portrét, ktorý bol zároveň diorámou doby. A teraz pridáva obsiahly a rozsiahly román o Ľudovítovi Štúrovi a jeho časoch, nezvyčajne (na súčasné pomery a zvyklosti) objemný – kroniku o osobnosti, ktorá v pravej historickej chvíli vytvárala pojem národ, presnejšie formovala pocit vlastenectva či národné povedomie do vtedajšej politickej reality. Nijaký životopis sa nepíše ľahko. Sám mám biografických kníh niekoľko – ale o vtedy ešte živých ľuďoch. Mohli mi o sebe a čase voľne rozprávať, doplniť detaily či opraviť môj text, ale v prípade už nežijúcich osobností je autor odkázaný na vlastné štúdium, úmerné spoznávanie detailov a pavučín súvislostí – a kto ho poopraví, ak zle mieri, ak pri písaní nepostrehne zaujímavý detail? Iba on sám, že si znova a znova overuje dáta, vzťahy, postoje. Ľuboš Jurík to vie. A má ešte jednu dobrú vlastnosť – odvahy. Bez nej sa totiž nedá ísť do takého rozsiahleho diela. Treba doširoka rozpažiť ruky, a pritom nezabudnúť na detail, na vernosť drobností v črtách hlavného hrdinu, ale aj množstva osôb a figúr, s ktorými žil svoj život, s ktorými sa nadchýnal i trápil, lebo aj jedno, aj druhé prináša tvorivý život.

V týchto dňoch čítame a budeme čítať väčšie literárne rozboru Juríkovo diela. Bolo však našou prirodzenou povinnosťou aspoň takto knihu privítať. A vyjadriť potešenie z nej. Vďaka patrí aj vydavateľstvu, lebo v dnešných pomeroch a postavení serióznej literatúry je odvahou vydať takú objemnú knižku. Ešteže máme Maticu slovenskú.

Ján ČOMAJ

MEDAILÓN

Ing. arch. Vladimír DEDEČEK zďaleka nie je autorom jedinej aj po rokoch zaujímavej stavby, ale areál nitrianskej Poľnohospodárskej univerzity sa akosi od prvej chvíle od jej dokončenia spája s jeho menom. Projekt bol v šesťdesiatych rokoch, keď ešte doznievala „sorela“ (tak architekti nazývali tzv. socialistický realizmus v stavitelstve), ako dúšok pramenistej vody po dlhom čase smádu. Treba ešte povedať, že autor mal v čase, keď sa projekt rodil, len čosi vyše tridsať rokov! A v týchto dňoch sa dožíva deväťdesiatky.

Jubiluje architekt „sorely“

Pri celej Dedečkovej tvorbe si treba oceniť nielen jeho invenciu a nápaditosť, estetický dojem z diela, dych moderny, ale aj zmysel pre súhrn tvarov a funkčnosť objektu – zreteľne to dokazuje povedzme objekt štátneho archívu, ktorý má väčšinu vnútorných priestorov bez priameho prístupu denného svetla, lebo tmu či aspoň prítmie archívne predmety, staré písomnosti a rozličné doklady našej histórie práve potrebujú.

Ako mladík začal projektovať školské budovy – napokon im zostal verný až dosiaľ. Veľmi často sám či s kolegom Miňovským riešil projekty škôl pavilónovým systémom, čo umožňovalo uplatňovať aj inú mierku stavebných prvkov v pavilóne pre malých žiakov a v budove pre šestnásť- až osemnásťročných

šarvancov, aj dať študentom k dispozícii väčší „výbeh“, ako to obyčajne býva pri veľkom školskom monolite. Medzi jeho zaujímavé stavby patrí aj pošta v Tatranskej Lomnici, jeden z prvých otvorených protestov proti „sorele“ – je z roka 1958, vysokoškolské internáty v bratislavskej Mlynskej doline, spomínaná Vysoká škola poľnohospodárska v Nitre (tak sa vtedy menovala), za ktorú právom dostal najvyššie architektonické uznanie – Cenu Dušana Jurkoviča, Slovenský národný archív, o ktorom už bola reč, v ďalších rokoch robustná budova Najvyššieho súdu v Bratislave, ktorá však svojím riešením aj pri potrebnej vážnosti nepôsobí v centre mesta ako opacha, areál výstavnice Incheba na pravom brehu Dunaja s dominantnou výškovou budovou výstavnej spoločnosti – a veľa, veľa škôl, ktoré robil so zanietením a rád.

(jč) – Foto: archinfo

HUMORESKA

Za ťažké peniaze vyzbierané od daňových poplatníkov a koncesionárov platiacich poplatok za RTVS bol v zahraničí zakúpený „formát“. Televízny formát na rozhádanie Slovákov v žabomyšej vojne o najväčšieho Slováka. Pár trestných oznámení, súboj historikov s politikmi a inými historikmi o výbere kandidátov. Pritom všetko zle. Pre sebaudovenie Slovákov treba hľadať hrdinov za hranicami. Gróf Apponyi s jeho maďarizačnými školskými zákonmi. Plejáda prezidentov ako Beneš, Gottwald, Novotný, Havel – tí nesú hlavné zásluhy na vzniku Slovenskej

republiky. Dovtedy sa struna naťahuje, kým nepraskne. A je po hodinách, aj po Rakúsko-Uhorsku a po Československu.

Podávači či udavači trestných oznámení si dali tú prácu

toť hádzať špinu na oponentov. Na strane podávačov trestných oznámení, žalobcov a súdnych znalcov či expertov sa opakujú stále tie isté mená. Aby sa scéna obohatila, bolo by správne oce-

už boli. Rozdávanie sošiek odporaných z ďalekých krajín takisto. Kto zo slovenských umelcov a paumelcov ešte nejakú sošku nemá, nech sa hlási u súdruha Žinčicu, ako povedal majster

Dostali Rad Ľudovíta Štúra in memoriam. Traja členovia tzv. Bielej légie dostali jeho zásluhou taktiež trest smrti. Pôvodne dostali doživotné väzenie. Rašla sa odvolal a tresty smrti dosiahol. Ešte v roku 1984 docent Rašla vyučoval právo na univerzite v Košiciach.

A pre politikov by mohla byť vyhlasovaná napríklad Hermova cena. Ako vieme, Hermes bol v starom Grécku bohom cestovateľov, zlodejov a obchodníkov. Všetko spriaznené povolania. Za ktorú z týchto činností by si niektorí naši bývalí i terajší politici zaslúžili Hermovu cenu, nech si každý rozhodne sám.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Pohár horkosti

a zaplavili generálnu prokuratúru skoro dvesto trestnými oznámeniami na istú politickú stranu. Prokuratúra namiesto toho, aby si povedala staré známe: psy brešú a karavána ide ďalej, začala konať. Naliala si a vypila svoj pohár horkosti. Naletela trendu súčasnej politiky – namiesto dôkazov a argumen-

ňovať ich kvality. Nekupovať formát, ale ísť vlastnou cestou. Aby sa neporušili autorské práva a aj z iných príčin nebolo by vhodné použiť slovo „najväčší“. Národ slovenský má tendenciu hneď pripájať za prídavné meno aj podstatné, nie vždy lichotivé. Ocenenia typu rôznofarebných či čiernobielych vrán a iného vtáctva tu

Satinský, ale o ministroch... Pre oblasť právnych a silových zločiek by sa teda mohla vytvoriť Cena prokurátora Antona Rašlu. Tresty smrti bola jeho špecialita. Kosil počas SNP i po vojne. Jeho obete postupne boli a sú rehabilitované. Napríklad takí Jaško a Kalinaj, odsúdení na smrť za protištátnu činnosť.

Jozef MURGAŠ bol vedec svetového formátu, katolícky kňaz a slovenský rodolub

Vynálezca zo slovenskej doliny

Jozef VRANKA – Foto: internet

Jedenásteho mája v roku 1929 odsľúžil reverend Jozef MURGAŠ pre krajanov vo Wilkes-Barre rannú svätú omšu. Po jej skončení povedal svojej gazdinej, že je akýsi veľmi unavený. „Raňajky sú už pripravené,“ vraví mu gazdiná, „pán kaplán čaká len na vás...“ – „Povedzte mu, prosím, že nemám chuť jesť. Idem si odpočinúť...“ To boli posledné slová dobrotivého Jozefa Murgaša, ktoré počulo ľudské ucho. Jeho statočné srdce prehralo zápas o život ešte v dopoludňajších hodinách. V noci po úmrtí sa do jeho laboratória vlámali neznámi páchatelia a zanechali v ňom spúšť. Aby zahladili svoje stopy, niektoré veci ešte zdemolovali a zapálili.

Kto to urobil? Boli to odborníci z oblasti rádiotelegrafie, zberatelia suvenírov či vandali? To sa nikdy nevyšetrilo. Zostali iba dohady. Nám však z toho vychádza, že to bola dobre premyslená krádež.

■ PIONIER TELEGRAFIE

Po jeho smrti vydala tlačová agentúra United Press správu: „Reverend Jozef Murgaš bol veľmi známou osobnosťou, mal zvláštne zásluhy o rádiovú telegrafiu. Postavil vo Wilkes-Barre a v Scrantone iskrovú stanicu ešte skôr ako Marconi úplne prepracoval svoj vynález. Reverend Murgaš predal potom svoje patenty a prispel k zdokonaleniu Marconiho metód. Murgaš bol veľmi známy aj medzi Amerikánmi, ba azda aj po celom svete, lebo bol jedným z pionierov pri pokusoch pri vynájdení bezdrôtovej telegrafie.“

Teda pred deväťdesiatimi rokmi odišiel človek, ktorý vzišiel z jednej zo slovenských dolín. No svojimi celoživotnými činmi prerástol hory. Svojimi vynálezmi sa zapísal medzi svetových vedcov v bezdrôtovej telegrafii a rádia. Jeho patenty už nik nevymaže z knihy, ktorá vyšla v roku 1926 v USA pod názvom Radio patents and Suits.

Dúfajme, že Jozefa Murgaša sa nepodarí vymazať ani z pamäti slovenského národa. Veď nie je nijakým tajomstvom, že národ nadobúda svoje seba-vedomie aj tým, že spoznáva sám seba, svoje dejiny, svoje ozajstné osobnosti nielen v prítomnosti, ale aj z nedávnej a dávnejšej minulosti. Majme na pamäti, že národu, ktorý si to neváža a nekultivuje svoj rodný jazyk, hrozí zánik. A to predsa nechceme... Alebo opak je snahou? Verme, že zriedkavé výkriky zopár jedincov zostanú iba výkrikmi do tmy, a nie do svetla slovenského národa.

Žiaľ, s poľutovaním musím konštatovať aj to, že naše médiá či kompetentné inštitúcie zatiaľ neponúkli vyčerpávajúci prehľad o živote a diele významnej osobnosti slovenského národa Jozefa Murgaša, ktorý väčšinu svojho života prežil v USA. V nedávnej minulosti v tom hrala veľkú rolu komunistická ideológia. Teraz je to opäť zložitá. K utajovanej ideológii, často skrytej pod záračným slovom demokracia, sa u niektorých kompetentných pričinil aj nezaujem o národné dejiny a ich finančnú dotáciu. Objavuje sa ich zhadzovanie a vytváranie dojmu o ich nepotrebnosti.

■ V ATELIÉRI KLEMENSA

Jozef Murgaš sa narodil 17. februára 1864 v Tajove. Krásne, ale nie všetkému prajné prostredie ho od útleho detstva naučilo zdolávať prekážky, ktoré sa mu v živote postavili do cesty. Skúsený pedagóg jednotriedky v Tajove Karol Berger veľmi rýchlo pobadal talent malého škôlčika. Jeho kresby boli odlišné od tvorby ostatných žiakov. Najradšej kreslil podľa vlastnej fantázie. Nekopíroval predložený vzor. Počas štúdia na bystrickom nemeckom gymnáziu – slovenské gymnázia v tom čase už boli zrušené – sa vďaka profesorovi Gerhardovi Wágnerovi dostal do ateliéru známeho slovenského maliara Jozefa Božetecha Klemensa, ktorý si ho obľúbil a postupne priučal k skutočnému malovaniu. Na gymnáziu však Murgaša zaujala okrem kreslenia aj fyzika. Najmä neviditeľná elektrina bola preňho záhadou. Túžil ju spoznávať. Po skončení štvrtej triedy gymnázia rodičia už nemali dostatok financií na jeho ďalšie štúdium. Bezradne sa vybral za svojim bývalým učiteľom z Tajova Bergerom, aby mu poradil a prihovril sa u jeho rodičov, aby mohol ďalej študovať. „Jediná možnosť,“ vravel mu učiteľ, „je bezplatné štúdium v kňazskom seminári.“

Jozef MURGAŠ pri práci...

Na Slovensku má J. MURGAŠ viacero búst a pamätníkov. Tento sa nachádza v Bratislave.

Mladý Murgaš nechcel ísť do seminára, pretože mal iné záujmy. Chcel sa stať maliarom alebo technikom. Nie kňazom. Podobnú radu dostal aj od majstra Klemensa. Poslúchol.

V seminári panoval prísny režim. Musel si zvykať na odlišný spôsob vystupovania i myslenia. Ťažko znášal prísne seminárne predpisy a pravidlá. Pochopil, že ak sa chce ďalej vzdelávať, musí sa úplne podriaďiť seminárnemu životu. Na kreslenie a štúdium prírodných vied mu nezostával čas a pre svoje záľuby nenašiel pochopenie ani u svojich profesorov. To našiel až vo vyšších ročníkoch gymnázia. Svoje kňazské štúdium začal v Bratislave, pokračoval v ňom Ostrihome a v roku 1888 ho dokončil v Banskej Bystrici.

Po vysviacke za kňaza ho neopúšťala jeho kresliarska vášeň. Požiadal svojho biskupa Bendeho o povolenie, aby mohol študovať v Budapešti na maliarskej škole pre profesorov kreslenia, ktorú tam založil a viedol známy maliar Július Bencúr, rodák od Prešova. Po jej úspešnom skončení vyhovel biskup aj ďalšej Murgašovej prosbe, aby mohol vo svojom maliarskom štúdiu pokračovať na uznávanej Výtvarnej akadémii v Mníchove. No tú nedokončil. Tri mesiace pred ukončením štvorročného štúdia ho tajomník novovymenovaného bystrického biskupa Rymelyho nemilosrdne odvolal zo štúdia a prikázal mu, aby ihneď nastúpil za kaplána v Dubovej. Pred biskupom ho jeho bývalý spolužiak Havrány alias Havran označil za pansláva a kolotoč jeho šikanovania sa rozbehol na plné obrátky. Vo veľmi krátkom čase ho pomadačený tajomník preložil do Ľupče a potom do Chrenovca.

■ ÚTEK DO AMERIKY

Aby sa dostal z tejto neutešenej situácie vo svojej vlasti, rozhodol sa v roku 1896 odísť do Ameriky. Rozpredal svoje obrazy, aby si mohol kúpiť najlacnejší lodný lístok do podpalubia, rozlúčil sa so svojimi starými rodičmi, s bratom, s Tajovčanmi a s boľavým srdcom sa pobil do neznámeho sveta. Vtedy pri rozlúčke s rodákmi okrem iného povedal: „Ďakujem vám všetkým, milí Tajovčania. Vďaka najmä vám, pán učiteľ Berger,

ktorý ste ma naučili čítať a písať, dali mi veľa múdrych rád do života... Ťažko sa mi odchádza z rodného kraja, ale vyhľadám ma z neho neprajníci nášho slovenského národa. Žiaľ, sú medzi nimi aj takí, ktorí pre svoje osobné dobro zradia nielen svoj národ, ale aj vlastnú slovenskú mať...“

Počas osemnásťdňovej plavby loďou do Ameriky sa Murgaš stretol s uznávaným nemeckým univerzitným profesorom, ktorého poznal z prednášok o elektrotechnike na mnichovskej univerzite. Často spolu debatovali. Profesor ho presviedčal, aby nešiel do Ameriky, ale do Nemecka, kde mu zaručí dobré podmienky na jeho výskum v telegrafii.

„Nemusím vám zdôrazňovať,“ vravel mu, „že Nemecko je veľmi vyspelá krajina. Počas takmer štvorročného štúdia na Výtvarnej akadémii v Mníchove ste sa mohli o tom presvedčiť. – „Je to lákavé,“ uvažoval Murgaš nad ponukou profesora, „ale sľúbil som svojim krajanom v Amerike, že prídem za nimi a budem im pomáhať. – „Pán Murgaš, svojich krajanov máte aj u nás v Nemecku. Profesor Adolf Slabý je vynikajúci odborník v bezdrôtovej telegrafii. Váš rovesník Filip Lenard je už uznávaným fyzikom. Spoločnými silami by ste dokázali v telegrafii viac ako ten sebavedomý Talian gróf Marconi. – „Marconi sa ťažko prekonáva,“ oponoval profesorovi Murgaš. „Viem,“ súhlasil profesor, „má moderne vybavené laboratória, podporujú ho bohatí bankári a má okolo seba veľký štáb odborníkov. Ale aj profesora Slabého podporuje v jeho úsilí nemecký cisár. A to tiež nie je zanedbateľné. Ja osobne verím profesorovi Slabému. A po niekoľkodňových debatách s vami, pán Murgaš, mi moja pedagogická intuícia našepkáva, že mám veriť aj vám. Dovolujem si poznamenať: Slovák profesora Slabého považujú za otca nemeckého rádiového spojenia. Bol konštruktérom prvých lodných prijímačov v Nemecku. Spolu s grófom Arcom vytvorili systém rádiových zariadení. Z komerčného spojenia Slabý – Arco vznikla neskôr svetoznáma firma Telefunken.“

Murgaš hneď po svojom príchode do Wilkes-Barre v Pensylvánii dostával spolu s niekoľkými krajanmi malý drevený kostol a pre ich deti zriadil jed-

notriednu slovensko-anglickú školu. V aktivitách v prospech krajanov pokračoval až do konca svojho života. Vo svojich zápiskoch o tom okrem iného napísal: „V roku 1906 som začal budovať nový kostol a faru s nákladom 105.000 dolárov. Všetko som vyplatil. Kúpil som nový cintorín za 42 dolárov, pri ktorom je krásny 30 akrový park na výlety krajanov. Kúpil som nové pozemky pri kostole za 19.000 dolárov, na ktorých sme postavili školu pre 550 žiakov s nákladom 200.000 dolárov. V škole okrem školských miestností je aj veľká hala a miestnosti pre kluby, biliardy, knižnicu, kolkáreň, telocvičňu, kúpele a iné.“

Je známe, že na tieto stavby prispel Murgaš účtyhodnými sumami, ktoré získal za svoje technické vynálezy a patenty, namalované obrazy a publikačnú činnosť. Do novopostaveného kostola namaloval veľké oltárne obrazy. V podkrovi fary si Murgaš vybudoval ateliér a v suteréne skromnú dielnicu – laboratórium.

■ CHYTAL MOTÝLE

V USA mu uznali dovedna trinásť patentov. Dvanásť z oblasti rádiotelegrafie a jeden patent mu udelili pod názvom Navijak na rybársky prút. Murgaš bol totiž po celý svoj život aj vášnivým rybárom. V auguste 1905 osobne a neohlásene zavítal do Murgašovho skromného laboratória vtedajší prezident USA Theodore Roosevelt. Vraj počul veľa chvály o Murgašových vynálezoch v bezdrôtovej telegrafii a chcel to všetko vidieť na vlastné oči. Prekvapený vynálezca mu stručne vysvetlil princíp svojho vynálezu a názorne mu predviedol jeho funkčnosť. Prezident bol s predvedenou ukážkou veľmi spokojný a prisľúbil mu vládnú pomoc. Či ju dostal, nevedno.

V tom istom roku 1905 Murgaš ako prvý na svete uskutočnil rádiový prenos hovoreného slova. V jednu letnú noc zachytil John Stenger z Wilkes-Barre, ktorý sa zaoberal výskumom v elektrotechnike, vo svojich slúchadlách hlas reverenda Murgaša: „Počujete ma? Počujete ma? Počuje ma niekto?“

Pán Stenger ihneď telefonicky oznámil túto správu reverendovi, že jeho hlas počul veľmi dobre aj napriek tomu, že vonku zúrila silná búrka. Prenosy hlasu takýmto spôsobom neboli dovtedy známe. Ešte v tom istom roku uskutočnili cez rádiový systém Murgaša osobný rozhovor medzi starostom Connellom zo Scrantonu a starostom Kirekendallom z Wilkes-Barre.

Murgaš mal veľkú záľubu aj v zbieraní motýľov. Jeho zbierka mala vyše deväťtisíc kusov. Považovali ho za jedného z popredných lepidopterológov v USA. Pri chytaní motýľov mu výdatne pomáhali tamojší krajanovia. Najmä školáci našli v tom veľkú záľubu a poučenie.

Nie je žiadnou novinkou, že medzi vynálezcami vznikali, vznikajú a aj budú vznikať spory o prioritu toho či onoho vynálezu. Takýto spor o prioritu jedného vynálezu v bezdrôtovej telegrafii vznikol medzi profesorom Fessendenom a Marconim. Súдне pojednávajúce trvalo niekoľko rokov. Napokon na základe súdnych výpovedí viacerých svedkov z odborných kruhov prvenstvo v tomto vynáleze nepriznali ani žalovanému, ani obžalovanému, ale nášmu rodákovi Jozefovi Murgašovi, ktorý nikoho nezaľoval ani sa so žiadnym vynálezcom nesúdil. Jeho objavy v bezdrôtovej telegrafii a maliarske diela boli len časťou jeho činnosti. Podľa dostupných dokumentov jeho maliarsku tvorbu v Spojených štátoch amerických reprezentuje približne štyridsaťpäť obrazov. Na jeho rodnom Slovensku je okolo dvadsať obrazov.

■ AKTÍVNY KRAJAN

Bol spoluzakladateľ Slovenskej ligy v Amerike. Je spoluautorom jej memoranda. Predsedom vojnovy Slovenskej národnej rady v Amerike. Na šírenie národného, kultúrneho a cirkevného ducha založil a redigoval slovenský týždenník Katolík a spolu s Jozefom Joščákom založili a vydávali slovenský ilustrovaný humoristický časopis Šašek. Prispieval doň i ostrými karikatúrami. Svojimi náučnými článkami v periodiku Jednota pomáhal pri vzdelávaní svojich krajanov. Písal osvetovo zamerané články o tabaku a škodlivosti fajčenia, o alkohole a jeho zlom vplyve na ľudský organizmus, o elektrine a jej využívaní na prospech ľudí, o cemente a jeho funkcii pri stavbách budov, o Slnku a ďalších vesmírnych telesách, o slovenskom pravopise atď., atď.... Bol predsedom a hlavným pokladníkom akcie Milióndolárová zbierka amerických Slovákov na pomoc oslobodeniu svojich bratov spod jarma maďarského útlaku v rodnom kraji. Ako prvý prispel do nej sumou päťtisíc dolárov. Podporoval vznik nového štátu Čechov a Slovákov na rovnoprávných princípoch dvoch národov. Jeho podpis je aj pod známu Pittsburskou dohodou z 30. mája 1918.

Po podpísaní dohody Murgaš odovzdal profesorovi Masarykovi šek na deväťstošesťdesiat tisíc amerických dolárov. Bol to dar amerických Slovákov z akcie Milióndolárová zbierka pre utlačaných krajanov pod Tatrami. Žiaľ, adresátom neprišla. Zato v poslednom období sa v tlači objavujú zdôvodnenia, že tú zbierku venovali americkí Slováci na podporu, prípadne svoj vklad, do „devizového fondu“ v novovzniknutej ČSR, resp. základný valutový fond ČSR.

V roku 1920 sa Murgaš po dvadsiatich štyroch rokoch pobytu v Amerike rozhodol navštíviť svoj rodný kraj. Hneď po príchode napísal prezidentovi Masarykovi list s prosbou o prijatie. Okrem iného v ňom uviedol: „Keďže moje vynálezy sú patentované len v Spojených štátoch amerických, som ochotný darovať všetky moje patenty československej vláde s úmyslom, aby ich využívala, ako to uzná za vhodné a užitočné. Svoje vedomosti a skúsenosti chcem odovzdávať svojim krajanom v oslobodenej vlasti.“ Jozef Murgaš.

Určili mu termín a pozvali ho do Prahy. Prišiel do prezidentskej kancelárie v určenom termíne, ale pán prezident ho nemohol prijať pre zaneprázdnenosť. Vedúci prezidentskej kancelárie ho poslal na ministerstvo školstva. Tam mu sekčný šéf ponúkol, aby na niektorej slovenskej škole vyučoval náboženstvo, a nie elektrotechniku, ako chcel Murgaš. Vraj nemá na vyučovanie elektrotechniky ani na prácu vo výskumnom ústave pre rádiotechniku požadované technické vzdelanie. Darmo mu vravel, že pri svojej bádateľskej práci preštudoval veľa technickej literatúry, je vynálezca, autor trinástich patentov. Niektoré z nich majú svetový význam. V Amerike je už niekoľko rokov poradcom v oblasti bezdrôtovej telegrafie a rádiotechniky, členom Amerického inštitútu elektrotechnických inžinierov, Americkej spoločnosti pre psychický výskum, Wyominskej historickej a geologickej spoločnosti a iných významných odborných organizácií, má ocenenia rôznych vedeckých spoločností. Ukázal mu ich. Je to vari málo?

Nestačilo to. Jozef Murgaš sa aj proti svojej pôvodnej vôli zostať a pracovať na rodnom Slovensku rozhodol odísť späť do Ameriky. Bolo to už druhé vypudenie Jozefa Murgaša z rodnéj vlasti. Človeka, ktorého bez rozpakov môžeme považovať za jednu z najjagavejších ozdôb slovenského národa.

Po návrate do Ameriky nášho rodáka Jozefa Murgaša prezident USA Calvin Coligde v roku 1925 vymenoval za predsedu prvej Komisie pre rádiokomunikácie Spojených štátov amerických. Žiaľ, zo zdravotných dôvod a na odporúčanie svojho lekára túto funkciu už nemohol prijať. Dvanásteho októbra 1944 pomenovali v Amerike jednu z vojnových dopravných námorných lodí Reverend Jozef Murgaš.

My doma v jeho rodnéj vlasti na tohto všestranne vzdelaného a nielen na svoju dobu výnimočného človeka akosi zabúdame.

Štúrovskí matičiari po rokoch ťažkostí konečne osadili bustu L. Štúra v Štúrove

Samospráva mesta Štúra pri Dunaji nechcela

Text a foto: SNN, IUMS

Po takmer dvadsiatich rokoch čakania sa Štúrovo dočkalo. Vyše sedemdesiat rokov nesie meno kodifikátora spisovnej slovenčiny Ľudovíta Štúra, no v uliciach mesta by ste jeho pamätník, bustu či pamätnú tabuľu hľadali márne. Matica slovenská tento paradox odstránila 12. mája. Štúr už hľadá ponad Dunaj na Ostihomskú baziliku.

Národný pamätník odhalili prvý podpredseda MS M. Hanuska a predseda MO MS v Štúrove Ján Janok. Zahraniční Slováci položili k pamätníku prvé kvety.

FOTORIPOST

Pamätník posvätili katolícky kňaz J. Košíar a evanjelická seniorka M. Popičová. Prítomným sa prihovoria aj správca ustanovizne a šéfredaktor SNN M. Smolec. Medzi hosťami bol aj bývalý prezident I. Gašparovič a traja poslanci Národnej rady SR.

Podujatie je memoriálom Milana Krajmera, športového aktivistu z Nitry

Matičný krosový beh v Nitre

Text a foto: Nikola RECHTORISOVÁ, Dom MS v Nitre

Dom Matice slovenskej v Nitre a Atletický klub ŠK ŠOG Nitra s finančnou podporou mesta Nitra zorganizovali už trinásty ročník krosového Behu o Pohár Domu Matice slovenskej v Nitre. Pôvodná cestná trať je od roka 2017 nahradená trasou po poľných a lesných cestách.

Preteky sa začali behom najmenších detí na trati tristo až šesťsto metrov. Ďalej nasledoval Hobby beh (5,5 kilometra) a Hlavný beh (9,3 kilometra),

v ktorých si zmerali svoje bežecké sily muži aj ženy v jednotlivých kategóriách. Zo štartovej čiary vybehlo dokopy dvestopäťnásť bežcov, čo je zároveň aj novým účastníckym rekordom. Takáto vysoká účasť zaradila tento rok matičný beh medzi najväčšie behy vôbec. Každý bežec získal jedinečnú pamätnú medailu v tvare pohára. Ceny najlepším trom z každej kategórie odovzdávali už v Dome MS v Nitre predseda klubu ŠK ŠOG Nitra Milan Giraltoš spolu

Vítajú behu

s riaditeľkou Domu MS v Nitre Veronikou Bilicovou. Tu bolo pre účastníkov pripravené aj občerstvenie. Najlepší čas Hlavného behu dosiahol dvadsaťsedemročný Matúš Kompas, reprezentant ŠK ŠOG Nitra. Spomedzi žien si prvé miesto vybojovala Jana Kleskeňová z AC STAVBÁR Nitra. V Hobby behu ako prvý do cieľa dobehol Marek Baláž z Runcrow Šaľa a v ženskej kategórii Katarína Sládečková z klubu BIBUS Športujeme z Nitry.

Už dvadsiaty ročník súťaže vlastnej tvorby poézie a prózy

O Vozárovo zlaté pero

Text a foto Ingrid ŠULKOVÁ, D MS v Rimavskej Sobotě

V Základnej škole s MŠ Sama Vozára v Hrachove sa 3. 5. 2019 uskutočnil jubilejný 20. ročník literárnej súťaže O Vozárovo zlaté pero. Každoročne ju organizuje kolektív učiteľov slovenského jazyka a literatúry – Marcela Račáková, Renáta Stanová a Renáta Kýpeťová s riaditeľom školy Rastislavom Bálintom. Čestným hosťom bola jej zakladateľka Anna Krihanová.

Súťaž vlastnej tvorby poézie a prózy vznikla na počesť slovenského básnika, publicistu a prekladateľa Sama Vozára, ktorý základné vzdelanie získal aj v obci Hrachovo. Rozdelená je do dvoch kategórií: kategória poézie a kategória prózy. Súťažilo dvadsaťšesť chlapcov a dievčat rôz-

neho veku. Jednotlivé príspevky boli veľmi zaujímavé, originálne, úsmevné aj smutné. Táto literárna súťaž vedie deti k hlbšiemu poznávaniu a návratu k slovenskej literárnej tvorbe, zvyšuje záujem detí o písané a hovorené slovo. Deti cez svoju tvorbu objavujú krásy umeleckého slova a rodnej reči.

Aj tento rok jeden zo súťažiacich získal Cenu Domu Matice slovenskej v Rimavskej Sobotě. Všetkým víťazom srdečne gratulujeme.

Výsledky súťaže v kategórii POÉZIA – 1. miesto: Ema Krahulcová, 2. miesto: Martina Machavová, Michaela Sujová, 3. miesto: Nadežda Bendová

Ocenení žiaci ZŠ S. Vozára v Hrachove

Výsledky súťaže v kategórii PRÓZA – 1. miesto: Natália Ramžová, 2. miesto: Tereza Kederová, 3. miesto: Jakub Kochan, Peter Spodniak

Cena Domu Matice slovenskej v Rimavskej Sobotě – Marek Maňúr
Cena „O Vozárovo zlaté pero“ – Natália Ramžová

Spomienkové stretnutie v obecnej knižnici 2. mája usporiadal miestny odbor Matice slovenskej. Úvodný príhovor M. Šimkovičovej, predsedníčky MO MS, básň a pieseň v podaní žiakov základnej školy K. Novodomcovej, D. Sámeľovej, V. Sámeľovej, T. Součíkovej a L. Váľko-

vej, husľové vystúpenie žiaka ZUŠ Paľka Bízika v sprievode učiteľa Melicherčíka a piesne o Slovensku od našich žien matičiarok zapôsobili na všetkých zúčastnených.

Starosta obce Senko vo svojom vystúpení vyzdvihol osobnosť generála Štefánika a jeho odkaz pre Slovensko. Na

počesť tejto spomienky a na znak úcty pred základnou školou spoločne vysadili ruže a po krátkom kultúrnom programe matičiarky spolu s prítomnými ukončili podujatie piesňou Kto za pravdu horí.

Druhé podujatie – turistický pochod do Želobudského jarku, usporiadal Slovenský zväz protifa-

šistických bojovníkov, základná organizácia gen. Pivolusku, ktorý bol 4. mája, práve na počesť stého výročia tragickej udalosti. Predseda ZO Hanco nám priblížil udalosti, ktoré sa odohrali presne pred sto rokmi, ako aj trasu a posledný Štefánikov let z Talianska na Slovensko.

Milan Rastislav Štefánik: Pravde veriť, pravdu žiť a pravdu brániť

Dve spomienky na Štefánika v Očovej

Text a foto: (ap)

Tieto slová rezonovali začiatkom mája po celom Slovensku. Takisto i v Očovej, kde si pripomenuli sté výročie od smrti generála Milana Rastislava Štefánika dvoma podujatiami.

MATIČNÉ DEPEŠE

Matičiari varili gul'áš na Trnovských hodoch

Koncom apríla sa v Trnove uskutočnilo tradičné podujatie pod názvom Trnovské hody sv. Juraja. Už jedenásty ročník bol mozaikou viacerých podujatí, ktoré spájala stáročná tradícia viažuca sa k svätému Jurajovi. Aj v tomto ročníku sa matičiari zo Žiliny zúčastnili na súťaži vo varení gul'áša. Vynikajúco prezentovali svoje kulinárske schopnosti, a dokonca získali prvú cenu v príprave Trnovského bifteku. Napriek nepriaznivému počasiu atmosféra bola výborná a našim matičiarom patrí pochvala za víťazstvo v príprave Trnovského bifteku a vynikajúceho gul'áša, ktorý chutil všetkým hosťom.

Spomienkové podujatie na Štefánika

V piatok 3. mája 2019 sa v priestoroch Kysuckej knižnice v Čadci uskutočnila spomienková slávnosť s prednáškou venovaná jednej z najvýznamnejších osobností slovenských dejín – politikovi, vojakovi a astronómovi Milanovi Rastislavovi Štefánikovi. Podujatie pri príležitosti stého výročia tragického a dosiaľ neobjasneného úmrtia M. R. Štefánika spoločne zorganizovali Matica slovenská, Miestny odbor MS v Čadci, Kysucká knižnica a Kysucké múzeum v Čadci. Prednášku o vlastencovi Milanovi Rastislavovi Štefánikovi pripravil historik Kysuckého múzea a matičiar Martin Turóci. Obecenstvu, v ktorom boli prevažne študenti Strednej odbornej školy obchodu a služieb v Čadci, priblížil najvýznamnejšie momenty zo života tohto skutočného veľikána slovenskej histórie. Po prednáške nasledovala živá diskusia. V nej vystúpil aj mestský poslanec Pavol Holeštiak, ktorý vo svojom pútavom príhovore priblížil menej známe zaujímavé udalosti zo života tejto osobnosti našej histórie.

Matičiari v Žehni súčasťou Behu mieru

V stredu 8. mája 2019 sa už po tretíkrát konalo podujatie venované športu, ale i odkazu našich predkov. Štafetový Beh mieru je neobyčajným behom, pri ktorom si obce odovzdávajú štafetu. Začal sa v obci Zlatá Baňa, pokračoval obcami Červenica, Lúčna, Tuhina, Lesiček, Žehňa, Abranovce, Kokošovce, Dulová Ves a cieľ bol v obci Záborské. K tomuto krásnemu podujatiu sa pripojili aj členovia Miestneho odboru MS v Žehni. Spoločne so starostom obce Slavomírom Lipťákom položili venček k pamätnej tabuli, ktorá je pamiatkou na oslobodenie Žehne. Starosta privítal aj členov MS, čo nový miestny odbor v obci veľmi potešilo. Členovia MO MS v Žehni sa potom spoločne s predsedom T. Piskúrom pripojili aj k bežcom a odovzdali štafetu obci Abranovce. Ukončenie podujatia sa uskutočnilo v obci Záborské, kde všetkých nadšených behu čakalo milé pohostenie i krásne spevy spevackej skupiny Haršačan zo Záborského. Podujatie milým slovom a poďakovaním ukončila starostka obce Kristína Maliňáková a poprial účastníkom podujatia, aby sa minimálne v takom počte stretli aj v budúcom roku.

Pripravil mrs
z príspevkov matičiarov

OČAMI MATIČIARA

Pohľady a spomienky nesie názov spoločná výstava fotografií, litografií, drevorezieb, perokresieb, kresieb, malieb a iných výtvarných technik v Národnej kultúrnej pamiatke v kaštieli v Chtelnici, ktorú ponúkol širokej verejnosti jej kustód národovec a maličiar Dušan Švorc od 1. 5. 2019 v rámci stého výročia pietnych spomienok a úcty k M. R. Štefánikovi. Expozícia sui generis má ekumenický charakter v obci, kde národovci a maličiar pred kostolom inštalovali jedinečnú kamennú knihu hlavných historických udalostí Slovákov od šiesteho storočia až po súčasnosť a kde sa nachádza martinské Memorandum národa slovenského z roku 1861 a Matica slovenská z roku 1863.

Matičná štefánikovská Chtelnica

Chtelnica privítala o. i. aj diela umelcov, ako sú P. Bašňáková, C. Grebečí, M. Komačák, A. Kováč (USA), J. Lukačovič, V. Lužinský, R. Rypák, M. Slabý, K. Svetlákova, D. Švorc, K. Turanská, V. Ziman. Prostredie v Kaplnke Povýšenia sv. kríža obohatili umelci J. Šimonovič, D. Čapkovič zo SND, P. Kanis, autor filmu, K. Kapeller a iní hostia z obce, okolia a zo Slovenska. Cennou je skutočnosť, že vzdušnou čiarou niekoľko kilometrov od Chtelnice sa ocitá štefánikovské Bradlo, ktoré Chtelniciania navštevovali od jeho otvorenia i cez roky totality a túto tradíciu si zachovávajú dodnes. K desiatkam pietnych spomienok, výchovno-vzdelávacích, umeleckých, prezentačných aktivít venovaných M. R. Štefánikovi a jeho talianskemu sprievodu, ktorí zahynuli v Ivanke pri Dunaji 4. mája 1919, sa pripojila aj Chtelnica, ktorá darovala národu viac osobností, mnohých žijúcich i mimo územia Slovenskej republiky. Kaplnka Povýšenia svätého kríža v kaštieli miesto výstavy akoby symbolicky predznamenáva, že niektoré povýšenie a ovenčenie (štefanos je z gréčtiny ovenčenie) sa po sto rokoch vráti aj do jej priestoru a má nárok, aby sa tu pri kríži spomínalo na toho, ktorý si svoj kríž nespravodlivosti musel odniesť k Stvoriteľovi.

Stanislav BAJANÍK

elko min

Kam so starým elektrospotrebičom?
Viac na www.elkomin.eu

vydavatel.sk

SLOVAKIA | ONLINE
.tasr.

Matičiar a samospráva odhalili pamätnú tabuľu v Komárnoch

Spomienka na roľnícke povstanie

Text a foto: Peter SCHVANTNER

Obec Komárany patrí medzi staré slovenské obce na hornom Zemplíne. V poslednom období rozšírili rady mladých matičiarov v Miestnom odbore Matice slovenskej v Komárnoch noví členovia folklórnej skupiny Lipka a miestny odbor dostal zásadnú podporu od Obecného úradu Komárany a starostky obce Jany Kráľovej.

Pred rokom sa na tradičnom podujatí Stavanie mája v Komárnoch zúčastnil predseda MS Marián Gešper, ktorý spolu so starostkou obce slúbil, že odhalia v obci pamätnú tabuľu dejinnej udalosti, ktorá nielen zasiahla obec, ale na ktorej sa Komáranec aj aktívne zúčastnil – a to na Východoslovenskom roľníckom povstaní v roku 1831. Pomyselne do roka a do dňa 30. apríla 2019 obec Komárany a Miestny odbor MS v Komárnoch za pomoci predsedu MS odhalili pamätník venovaný účasti občanov v roľníckom povstaní v roku 1831.

■ VÝZNAM POVSTANIA

Za spolupráce starostky obce Komárany Jany Kráľovej a predsedu

Okresnej rady MS Vranov nad Topľou Martina Hajníka sa v poobedných hodinách uskutočnilo slávnostné podujatie s pútavým sprievodným kultúrnym programom. Úvod patrilo stavaniu mája v strede obce a vystúpeniu folklórnej skupiny Lipka a detí. Po úvodnom slove starostky sa prítomným prihovril predseda MS Marián Gešper. Zdôraznil význam sedliackeho povstania proti vtedajšej uhorskej šľachte ešte v období, keď úplne hospodársky ovládala nielen územie východného Slovenska. Bola to predzvesť udalosti k hurbanovskému povstaniu a slovenským výpravám v rokoch 1848 – 1849. Ich sto sedemdesiate výročie si pripomíname v tomto roku. „Východosloven-

Divadelná scéna ochotníkov z Mladej Matice

ské roľnícke povstanie malo veľký význam pre slovenských roľníkov, ktorí sa postavili feudálnemu útlaku. Bol to impulz, ktorý ukázal nespokojnosť s vtedajšími pomermi a prinútil venovať sa otázke zrušenia poddanstva v Uhorsku,“ povedal v svojom prejave aj podpredseda MM a predseda OR MS Martin Hajník.

■ DRAMATIZÁCIA

Na podujatí vystúpili aj mladí matičiar pod vedením Petra Vrlíka, Martina Hajníka a Petra Schvantnera so scénkou, ktorú pripravili k týmto udalostiam. Predviedli rebéliu roľníkov, ale aj súd, ktorý toto povstanie ukončil. Vystupovali, samozrejme, v dobových kostýmoch. Potom už prítomných zabávala hudobná skupina Štramáci. Záver podujatia symbolicky patrilo odhaleniu pamätnej tabule i pamätníka Východoslovenského roľníckeho povstania pri Obecnom úrade v Komárnoch.

Východoslovenské roľnícke povstanie v roku 1831 znamenalo morálne pre Slovákov veľa. Mnohí roľníci, ktorí sa na ňom zúčastnili, prišli síce o život, keďže vtedajšia uhorská moc im nič nedarovala, ale pre budúce generácie vyslali jasný odkaz – nebať sa bojovať za svoje práva.

Pietny akt kladenia venca pri príležitosti 74. výročia oslobodenia obce

Svätá omša za obete svetovej vojny

Helena RUSNÁKOVÁ – Foto: Miroslav KLOBUČNÍK

Vo štvrtok 9. mája 2019 sa v obci Bánov konala spomienková slávnosť pod názvom Pietny akt kladenia venca pri príležitosti 74. výročia oslobodenia obce Bánov pri pamätníku padlých občanov v prvej a druhej svetovej vojne na obecnom cintoríne. Organizátormi tohto podujatia boli obec Bánov a Obecné kultúrne stredisko Bánov. Na slávnosti uctenia pamiatky padlých sa podieľalo aj trinásť vojakov z 12. mechanizovaného práporu Nitra.

Na podujatí sa zúčastnili obyvatelia všetkých vekových kategórií. „Bol to veľký zážitok nielen pre deti zo základnej školy, ale aj pre všetkých občanov, ktorí si prišli uctiť týchto statočných padlých hrdinov. Sme veľmi dojatí nad slávnostným aktom, ktorý sme prostredníctvom vojakov z 12. mechanizovaného práporu Nitra mohli vidieť a osobne aj zažiť,“ vyhlásil starosta obce Miloš Rybár. Program tejto slávnostnej udalosti sa začal svätou omšou v Dome smútku a nádeje na cintoríne, ktorá bola obetovaná za padlých občanov v prvej a druhej svetovej vojne a za

Stráž pri pamätníku druhej svetovej vojny v obci Bánov

farníkov. Po jej skončení nasledoval slávnostný akt kladenia venca pri pamätníku padlých občanov na cintoríne. Začal sa slávnostným nástupom vojakov a básňou žiakov zo ZŠ s MŠ v Bánove. „Poprajme našim padlým hrdinom v tento deň, aby odpočivali v záhrade ticha a pokoja a aby v lone matky zeme snívali svoj večný sen. Česť ich pamiatke a odpočívajte vo svätom pokoji,“ povedal vo svojom prihovore starosta obce. Po ňom sa občanom a hosťom prihovril kpt. Dragijský z 12. mechanizovaného práporu Nitra. Na záver odznela národná pieseň Hoj, vlasť moja.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

Vážení čitatelia, v čísle SNN 18/2019 sme sa pýtali, ktoré slovenské mesto počas tzv. Malej vojny najviac barbarsky bombardovali maďarskí agresori. Správna odpoveď znela: Spišská Nová Ves. Spomedzi správnych odpovedajúcich sme vyžrebovali: Máriu Mikovú, Michalovce; Martu Suchú, Spišská Nová Ves; Mariána Masnicu, Makov.

Zároveň ponúkame ďalšiu súťažnú otázku o knižné ceny:

• V ktorom meste Matica slovenská 12. mája 2019 osadila bustu Ľudovíta Štúra?

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorky Ľubici Rišňárovej do týždňa od vyjdenia tohto vydania SNN.

(red.)

PRIPOMÍNAME SI

25. mája

– pred dvesto tridsiatimi piatimi rokmi, rok po vzlete teplovzdušného balóna bratov Montgolfierovcov, uskutočnil Štefan Labík prvý úspešný let podobným balónom v Uhorsku (1784) na lúke za Bratislavou

– stopäť rokov od narodenia básnika Pavla Horova (1914 – 1975), pôvodne nadrealistu, neskôr jeho tvorbu poznamenala vládnuca ideológia

26. mája

– významný architekt Vladimír Dedeček má deväťdesiat rokov; medzi jeho stavby patrí Poľnohospodárska univerzita v Nitre, Najvyšší súd SR, výstavisko Incheba v Bratislave a i.

27. mája

– klasik slovenského hereckého umenia, začas aj minister kultúry, Ladislav Chudík sa narodil pred deväťdesiatimi piatimi rokmi (1924 – 2015)

28. mája

– stotridsaťpäť rokov od narodenia prezidenta ČSR Edvarda Beneša (1884 – 1948); za monarchie spolupracovník T. G. Masaryka a M. R. Štefánika zahraničnom odboji, po vzniku ČSR jeden z krutých odporcov slovenskej emancipácie, o jeho nevýraznosti svedčí, že dvakrát abdikoval (1938, 1948)

– pred sto tridsiatimi rokmi sa v Pezinku narodil svetový šachista Richard Réti (1889 – 1929), viacnásobný majster ČSR, víťaz medzinárodných turnajov, porazil aj legendárneho šachistu tých čias Capablancu

– stopäťdesiat rokov uplynulo, čo sa narodil spisovateľ a rozhlasový publicista Anton Pridavok (1904 – 1945)

– deväťdesiat rokov by mal oživiť veľkomoravskej slávy a filmový historik, režisér a scenárista Ivan Rumanovský (1929 – 2001)

– osemdesiat rokov by mal legendárny fotoreportér denníka Sme

Ladislav Bielik (1939 – 1984)

– pred pätnástimi rokmi umrel minister zahraničných vecí ČSSR v období normalizácie Bohuslav Chňoupek (1925 – 2004), pôvodne reportér Smeny a spisovateľ literatúry faktu

– režisér SND Ľubomír Vajdička má sedemdesiatpäť rokov

29. mája

– pred dvadsiatimi rokmi (1999) bol v prvých priamych voľbách zvolený za prezidenta Slovenskej republiky Rudolf Schuster

– v Báčskom Petrovci pred sedemdesiatimi piatimi rokmi zomrel spisovateľ Ján Čajak (1863 – 1944); vzácné sú najmä jeho memoárové diela Mračná nad južným Slovenskom, Omrvinky z pohnutých čias a historický román V zajatí na Holičskom hrade

– päťdesiatpäť rokov od smrti literárneho vedca prof. Andreja Mráza (1904 – 1964), ktorý mal odvahu zastáť sa v rokoch komunistickej tyranie matičiarov v tragikomickej kauze s encyklopedistami

30. mája

– pred sto desiatimi rokmi otvorili v Košiciach prvé kino pod názvom Uránia (1909)

– desať rokov, čo umrel populárny spevák, ikona nášho popu 20. stor. Waldemar Matuška (1932 – 2009)

31. mája

– sto štyridsaťpäť rokov, čo sa po dokončení tunela v Ľupkovskom otvorila v roku 1874 železničná trať z Pešti cez Michalany a Humenné do poľského Przemyslu

(jč)

OPRAVA. V tomto stĺpčeku sme nedávno uviedli, že 11. mája by sa redaktorka a matičiarka Emília Boldišová (1954–2003) dožila 65 rokov – bolo by to však až 11. októbra t. r. Prosíme o ospravedlnenie.